

ANSER

Skånes Ornitologiska Förening
nr 2 2022

- Underbart är kort
- Ukraina • Följare • Snart helskånsk?
- Vadarskådning • Ny art: dvärgsnäppa

Glädjande och sorgliga händelser

Efter att jag skrev senaste ledaren i slutet av januari har mycket hänt. Många glädjande nyheter, men också sorgliga händelser.

Vi börjar med det mest sorgliga och det är beskedet som vi fick för några veckor sedan. Per-Magnus Åhrén, som var SkOFs ordförande före mig, gick bort efter en tids sjukdom. Vi minns P-M, som alla kallade honom, som en mycket positiv och engagerad person. Jag lärde känna P-M för bara tre år sedan, men jag upplevde honom alltid som mycket engagerad. Mest imponerad var jag av hur han hanterade sin diagnos och sjukdom. P-M försökte göra allt han gillade och njöt av livet in i det sista. Den där positiva inställningen imponerade djupt på mig. Vila i frid P-M.

Ett annat sorgligt besked, om än på en helt annan nivå, kom nyligen. Regeringen har aviserat en målsättning om att minska Sveriges vargstam till 170 individer. Det är långt under vad vetenskapliga experter anser som en livskraftig population. Regeringens förslag ignorerar all vetenskap och de styrande böjer sig för press från lobbyisterna och därmed riskerar man att en viktig art i ekosystemet utrotas. Det är en mycket trist utveckling. Jag kan aldrig förstå varför det inte skulle finnas plats för 395 vargar i ett stort och glesbefolkat land som Sverige. I Tyskland med en befolkningstäthet som är mer än tio gånger så hög som i Sverige (232 människor/km² i jämförelse med 19 människor/km² i Sverige) finns över 800 vargar. Finns det fortfarande så många svenskar som tror på sagan "Rödluvan och vargen" eller varför är stämningen så polariserad? Inte mindre sorgligt är att jag hörde häromveckan att det finns län där skydds jakt på kungsörn diskuteras intensivt. Trist utveckling.

Men låt oss komma till några positiva händelser. En höjdpunkt under första halvåret var

SkOFs årsmöte. Vi genomförde ett heldagssymposium. Drygt 90 personer kom och stämningen var mycket god. De som var på plats verkade uppskatta möjligheten att träffas och att höra flera spännande föredrag. Jag fick många positiva återkopplingar efteråt och många önskade att vi har samma format på framtida årsmöten. Styrelsen tyckte det samma och beslutade att ha ett heldagssymposium på årsmötet också 2023. Det blir lördagen 11 mars 2023.

En annan höjdpunkt är utan tvekan den nya hemsidan. Om ni inte har besökt den, så gör det! Resultatet av hårt arbete från vår PR-kommitté är lysande. En modern och översiktlig hemsida med regelbundna nyheter. Mitt stora tack går till PR-kommittén: Mikael Arinder, Fredrik Andreasson, P-G Bentz, Lars Sundlöf och P-M Åhrén.

En höjdpunkt för många fågelskådare var Sveriges första dvärgsnäppa som besökte Klingaväl-såns utlopp. Rykten säger att mer än tusen skådare åkte dit. Jag önskade att engagemanget för inventeringar hade varit lika stort ...

SkOFs nya holkprojekt är mycket spännande. Det riktar sig inte enbart till fågelskådare utan även i högsta grad till den breda allmänheten. Ni kan läsa mer om det i detta nummer av *Anser* och jag tror och hoppas att projektet blir en stor framgång. Tipsa gärna era icke-skådande kollegor eller vänner om projektet. Alla som har en fågelholk i trädgården kan delta.

Sist, men inte minst, vill jag berätta att styrelsen fortsätter att genomföra åtgärder och anpassningar baserad på återkoppling vi fick från er som svarade på enkäten. Nya hemsidan, heldagssymposiet och holkprojektet är också del av detta och mer nytt kan ni hitta här i *Anser*.

Jag önskar dig en härlig sommar och hör gärna av dig om du vill komma i kontakt med mig.

Arne Hegemann – Ordförande

Innehåll

Fågelsångstidens höjdpunkt

Underbart är kort

Arne Ohlsson 3

Brant upp eller ner?

Utvecklingen för backswalan följs noga

Bengt Legnell 7

Ukraina i fokus

Unikt fågelliv i krigszon

Kenneth Bengtsson 12

Fjällgåsens nya vanor

Rastplats: Järavallen

Niklas Liljebäck & Mikael Svensson 16

Följare

Fågelintresset förenar

Ulrik Alm 22

Ägretten på spridning

Snart skånsk häckfågel?

Anders Wirdheim 26

DESSUTOM

Läsvärt 33

Notiser 38

Mini-Anser 54

Fågelkonstnären 56

Program 62

Personligt 64

Minnesord 65

Styrligt 66

Upprop 67

Referat 68

Vardag 70

Falsterbonytt 73

Omslagets framsida: Näktergal. Foto: Anders Blomdahl.

Akvareller (Brun kärrhök & gråsiska): Måns Bergendal.

Omslagets baksida: Storlom. Foto: Mikael Arinder.

I *Anser* 2022:1 visade vi en närbild på röd glada.

Extrem närbild: Vilken art?

Tips: Charmig och intelligent granne.

Svaret får du i nästa nummer av *Anser*.

Ljuvlig är näktergalens natt

Med en vida ljudande och varierad stämma kan näktergalen upplevas som höjdpunkten i fågelsångstiden. Men underbart är kort och näktergalssångens dagar och nätter övergår i tystnad och förberedelser för den långa flytten när sommaren når sin mognad.

Arne Ohlsson

Fågelsångstiden är den korta tiden av hyllning till det största av naturens skeenden, det fortsatta livet och den oerhörda inreboende kraften bakom detta. Fågelsången kan börja trevande få veckor efter vintersolståndet men då brukar det kännas långt kvar till tiden när allt låter som bäst.

Nog tar näktergalen den här tiden till en ny nivå. Undantagsvis kan den dyka upp sista veckan i april men den verkliga magin inleds första veckan i maj. Stämman är stark, varierad, vidsträckt ljudande som om den innehåller ett väsentligt budskap långt mer komplext än de flesta andra fåglars sång.

Vilken fågel sjunger bäst, vilken är den absoluta mästarsångaren? Det ornitologiska värdet i frågan är ringa. Det är vår smak som avgör, våra mänskligt subjektiva och begränsande värderingar som överskuggar den egentliga meningen med näktergalars och andra sjungande fåglars toner. Men många naturskribenter, filosofer och poeter har ägnat en myckenhet åt detta. Att uttrycka sig om näktergalens sång har

givit ett, måhända litet, avtryck långt in i humaniora.

Bengt Berg (1885–1967) är en av dem som låtit sig starkt tjusas av näktergalens serenader i försommarnatten. Berg var en flitig författare som översattes till många språk, pionjär inom naturfotograferingen, äventyrlig resenär och försvarare av våra sista örnar. Hans eftermäle är dock inte odelat positivt. Han var också storviltjägare och kunde känna glädje över att ha dödat en tiger och han ligger bakom den obehövliga introduktionen av kanadagåsen i svensk natur.

I *Skånska fåglar* (1962), återutgiven på Tidens förlag 1968, beskriver han mycket måleriskt hur han söker näktergalen där det är som bäst att möta den, i Skåne. Platsen är närmare bestämt Ringsjöbygden. Han kallar näktergalen "vespersångaren" efter aftonbönen som ofta framfördes sjungande av nunnor och munkar. Bosjö-

Näktergal.

Foto: Mattias Ullman.

kloster på sjöns västra sida har också varit ett aktivt kloster från 1100-talet till efter reformationen. Näktergalen "kom den dimmiga natten när vårstormen var förbi ... och diset efter regnet svepte sin slöja efter Ringsjön". Berg föreställde sig hur även nunnorna avnjöt näktergalstonerna när majdagens skymningstimme infann sig och den skånska vinterns fuktiga kyla börjat ge vika.

Bengt Berg fann vid sjön i Skånes mitt "de täta lövhulten och snåren och denna sidlänta fuktiga jord" optimala som "näktergalens käraste viste" men att "Varje liten lund och löväng i Skåne har väl sin näktergal". På den tiden var bofotografering viktigast. Med hjälp finner han så småningom under sina besök både bo och utflugna ungar. Det var inte lätt. Fågeln är vad han kallar "jordbrun", den uppehåller sig i täta snår och bygger där "en liten korg av vissna löv" för de fyra eller fem äggen.

Oansenlig som få. Foto: Hans Cronert.

Där är ljuset oftast otillräckligt för den tidens kamerautrustning.

Men han lyckas och fotona blev så bra de kunde bli för sin tid, med hjälp av bortklippta blad för ljusinsläppets skull. Näktergalen är snårens fågel och det är sannoligen ett gott skäl att inte rensa bort sly och annan tät växtlighet överallt. Många människor tycker riktigt illa om sådan växtlighet som nästan alltid beskrivs som ful. Men det beror nog till stor del på vår antropocentriska inställning att vi ska härska över naturen. I de täta snåren har vi förlorat kontrollen. Det är bra eftersom det gynnar flera varelser.

En klassisk dikt är ju också "Till en näktergal i Malmö" av Hjalmar Gullberg (1898–1961). Hemsökt av svår sjukdom ligger poeten i en säng på Malmö Allmänna Sjukhus men kan i alla fall lyssna till "Den störste sångaren på denna jorden / som kommit för att skingra våra kval. / Jag hör musik och letar efter orden / Sjung näktergal, min hemstads näktergal!" Ofta citerad är också raden "En majnatts melodi har sprängt mitt bröst!" Det förmådde nog bara näktergalen.

I engelskspråkiga länder har det skrivits många hyllningar till *the nightingale* liksom i andra språkområden, ända bort i det gamla Persien. Känd är den från William Shakespeare och inte minst från John Keats "Ode to a Nightingale" från 1819, inspirerad av fågelns sång i hans egen trädgård. Men då är det inte vår art som hyllas. Vi har vår nordliga näktergal *Luscinia luscinia* från Danmark i väster genom södra Sverige, Finland och Baltikum och vidare österut. Utbredningskartorna visar hur den sydvästliga arten sydnäktergal *Luscinia megarhynchos* finns i resten av den europeiska kontinenten och i sydöstra England. Skiljelinjen framgår tydligt och går sydöstligt från Danmark till Svarta havet. Sydnäktergalen har en stark ställ-

Ljudlig som få. Foto: Göran Lenz.

ning som den bästa ljudekvilibristen av de båda arterna. Visst är det en njutning att lyssna till den en vårdag när den framför sin rika värld av toner från den ofta aromatiskt väldoftande macchian, busk- och örtvegetationen som ersatt de fordom utbredda skogarna i Medelhavsländerna.

En kväll i maj stannar jag upp vid en näktergal i en föga ansemlig lundensisk park. En näktergals toner ljuder intensivt från en individ som bara kunde upplevas som enastående talangfull. Alla vilda djur är individer med varierande egenskaper. Den var en vibrerande, livsbejakande siluett mot det kvadröjande ljuset på nordanhimlen. Långt bortom den horisonten lever markerna under midnattssolen. En stilla natt hörs näktergalen riktigt långt, såsom omfamnande den nordiska sommarnattens förtrollande varsamma ljus. De varierade tonerna blir som en berättelse om skymningstimmarnas magi, kanske

med svävande dimsjuk och gökens rop och en gräshoppssångares svirrande tonräcka i bakgrunden. De framstår som ett budskap i en nådatid mellan många månader av mörka nätter. Därtill har vi förärat blåhaken epitetet "fjällens näktergal" och i fjällbjörkskogen när natten inte är natt är den lika magisk att uppleva som släktingen längre söderut.

Näktergalstonerna har inte flöjtlik mjukhet som hos koltrast och svarthätta och en och annan skribent har klagat över sångförmågan, exempelvis August Strindberg och i någon mån även Gunnar Brusewitz. Men det är både otacksamt och avogt att inte helt och fullt uppskatta denne enastående tonkonstnär under de fem eller sex av årets femtiotvå veckor som vi kan höra honom. Åter andra har klagat över störd nattsömn!

Ofta framhålls sången som den största av kontraster till den anspråkslösa dräkten

i brunt och gråbeige. Endast den roströda nyansen på stjärten bjuder på lite mer av färgskalan. Ibland beskrivs sången som en både logisk och nödvändig kompensation för det yttre som sammanfaller med leverne i tät vegetation, och likaså sång och flyttning under dygnets mörka del. Just när den anlant en tidig majnatt förefaller den aningen mer benägen att sjunga också dagtid. Det gäller att med emfas etablera revir.

När skogar med undervegetation började utbreda sig något årtusende efter istidens grepp i norra Europa torde näktergalen ha blivit en del av vår fauna. Vi har inte mycket att gå på som dokumentation men från långt senare är ett benfynd från Öland kort efter år 1000 och en notering på en runsten i Västergötland från 1250 alltid något. Nog kan man tänka sig att människor under tusentals år noterat näktergalens sång mer än många andra fåglars. Den kan gott betraktas som höjdpunkten i varje års fågelsångstid. Den minskning som atlasinventeringen 2003–2009 visade med minus 33 % på säkra häckningar är trist. Utbredd miljöförstörelse längs flyttrutten är svår att tamgas med.

Länge var näktergalen en mestadels sydsvensk fågel och de som bodde i norra Sverige kunde avundas oss med många möjligheter att lyssna till den. Men efterhand har den spridit sig norrut, även längs Norrlandskusten. Den är Ölands landskapsfågel och det inspirerade Erik Axel Karlfeldt att ställa frågan "Är näktergalen kommen i lund?" och i så fall utropa att "nu börjar Ölands vår".

Sommarens mognad kommer alltför fort när almanackan bara annonserar juni. Upplevelser med mästernången måste tas tillvara. Inför solvarvets sommarvändpunkt tystnar näktergalen och hämtar andan. Då är det också tid att komplettera småkrypsdieten med mogna bär. Snart ska

Sällan skådad. Foto: Mikael Arinder.

den "försvinna". Färden ska bli lång och dold i mörker, som senast härifrån i september. Den ska gå till sydöstra Afrika via Etiopien när vi i norr känner att nästa års näktergalstider är långt borta.

I *Fågelflyttning* (Bokförlaget Signum i Lund, 1982) berättar Thomas Alerstam om hur näktergalars vinterviste avslöjats och dokumenterats i Kenya. Det tilldrog sig i landets sydöstra del där nationalparken Tsavo är belägen. Den är en av de mest kända nationalparkerna vars storslagenhet och dagliga och nattliga dramatik då och då figurerar i TV:s naturfilmer. Vid berget Ngulia har åtskilliga fåglar ringmärkts och när boken publicerades för i år 40 år sedan hade antalet ringmärkta näktergalar därstädes redan passerat 10 000 individer.

Arne Ohlsson
arneohlsson51@gmail.com

Backsvalan inventerad 2020–2021

Backsvalan med sina speciella krav på boplatser drabbas när grustäkter läggs ned. Tidigare branter eroderar och naturliga boplatser för dem är fåtaliga på många håll. Skåne är ett viktigt landskap för arten med förutsättningar som saknas på många ställen i övriga Sverige. Vi måste därför fortsätta hålla utvecklingen under uppsikt.

Bengt Legnell

Backsvalan häckar i Sveriges samtliga län. De speciella krav som den kolonihäckande svalan ställer på häckbiotopen – sandiga eller jordiga vertikala brinkar av olika slag där arten kan gräva sina 50–150 cm djupa botunnlar, har gjort att backsvalan ställts inför ett antal radikala förändringar under de senaste decennierna. Våra nordliga älvar

har reglerats och de sydligaste kustremsorna har exploaterats, några av de biotoper där backsvalan traditionellt häckat.

Den enskilt största förändringen skedde dock när vårt moderna samhälle industrialiserades och urbaniserades. Till denna process krävdes byggmaterial i form av sand och grus i massor. Efter andra världs-

Backsvalan är en social art. Foto: Mikael Arinder.

Kusten söder om Bäckviken på Ven. Foto: Bengt Legnell.

kriget öppnade vi upp hundratal av våra sandåsar för att fylla detta behov. En stor del av den svenska backsvalepopulationen flyttade då in i dessa sandtag som grävts fram, och likt sina släktingar hus- och ladusvalan har en stor del av den svenska backsvalepopulationen blivit beroende av den värld vi människor skapat.

I takt med att vår ballast-industri under de senaste 20 åren förändrats, har backsvalepopulationen på många håll drastiskt reducerats och backsvalan står åter inför nya utmaningar. Tillsammans med BirdLife och dess regionala föreningar genomfördes en nationell inventering av backsvalekolonier 2020–21. Resultatet för Skåne presenteras i denna rapport.

Sammanlagt rapporterades 95 backsvalekolonier i Skåne län 2020–21. Sakerligen finns det ytterligare kolonier att upptäcka, men resultatet verkar tämligen heltäckande. Jämfört med övriga Sverige har Skåne

landets i särklass tätaste backsvalebestånd.

Det har tidigare gjorts inventeringar av backsvalekolonier i Skåne, bl.a. 2003 och 2017. Vid dessa tillfällen verkar man ha missat ett antal kolonier, speciellt de svårtillgängliga kolonierna belägna i naturliga strandbrinkar utmed Skånes östra och södra kust samt på ön Ven utanför Landskrona. 2021 gjordes därför en riktad inventering av backsvalekolonier belägna i dessa strandbrinkar. Totalt dokumenterades 16 kolonier utefter den skånska kusten samt ytterligare tio på ön Ven. Ungefär hälften, inklusive de tio kolonierna på Ven, hade inte tidigare rapporterats till Artportalen (AP).

Backsvalebeståndet på Ven är kanske Sveriges tätaste. Samtliga kolonier på ön är belägna i branta, sandiga jordbrinkar, ca 5–15 meter höga. Bohålen i många av kolonierna var svårbedömda, men totalt räknade jag ungefär 1 200 hål.

Lokaliseringen av de tio backsvalekolonierna på Ven. Kartunderlag: Google Earth Pro.

Redan 1589 nämnde Tycho Brahe backsvalekolonierna på ön, där hans berömda astronomiska anläggning fanns. Kolonierna har således funnits i samma branter på ön i åtminstone 500 år.

2003 rapporterades totalt 111 kolonier i Skåne, 2017 räknades 74 och 2020–21 rapporterades 95. Lägger man till kolonier som man sannolikt missade (bl.a. flertalet av kolonierna i strandbrinkarna) 2003 och 2017, ett drygt 20-tal, verkar antalet kolonier i länet ligga på ungefär samma nivå sedan 2017. Om man däremot ser till antalet bohål som räknats under dessa tre årtal (ett sätt att mäta storleken på kolonierna) blir resultatet annorlunda:

2003 räknades totalt ca 12 240 bohål (jag har då lagt till 1 000 bohål från 20 kolonier man missade detta år). 2017 räknades totalt ca 7 000 bohål. 2020–21 räknades 5 289 bohål.

Storleken på befintliga kolonier verkar således generellt ha minskat betydligt sedan 2003. I Tabell 1 visas översiktligt antalet kolonier, deras storlek och biotop kommunvis. En mer detaljerad redovisning av kolonierna ligger på SkOFs hemsida under menyn *Projekt & Forskning* och undermenyn *Backsvala*.

Förmodligen är det kolonierna i kommersiella täkter som svarar för merparten av denna minskning. Samma trend har

dokumenterats från kommersiella täkter i övriga Sverige. Denna utveckling verkar glädjande nog inte stämma för de naturligt belägna kolonierna i strandbrinkarna utmed Skånekusten. Här verkar i stället kolonierna ha vuxit i storlek. Speciellt ska då nämnas de stora kolonierna vid Ravlunda skjutfält och Hammars backar som mer än fördubblade antalet bohål 2020–21 jämfört med tidigare rapporter till AP. Tyvärr finns inget jämförelsematerial från ön Ven. Kolonierna här rapporterades för första gången till AP 2021.

Ser man till i vilka biotoper kolonierna är belägna, sticker Skåne ut jämfört med övriga Sverige där de flesta kolonierna är

belägna i grustäkter. Här är kolonierna jämt fördelade mellan kommersiella täkter, mindre icke kommersiella "bondgro-par", upplagda högar etc. och kolonier belägna i naturliga strandbrinkar. Således finns det ungefär lika många kolonier i dessa strandbrinkar som det finns i de alltmer "utrotningshotade" kommersiella grustäkterna.

Om man jämför antalet räknade bohål i Skåne 2020–21, blir kolonierna i strandbrinkarna än mer betydelsefulla. Ungefär hälften av bohålen räknades i kolonierna i strandbrinkar – 2 335 bohål jämfört med de drygt 5 000 som räknades totalt i Skåne. Speciellt bör man nämna de stora koloni-

Tabell 1. Backsvalekolonier i Skåne län.

Kommun	Antal kolonier			Kolonistorlek					Typ av biotop			
	2003	2017	2020 -21	Mkt stor	Stor	Mellan- stor	Liten	Mkt liten	Täkt	Hög	Sten- sättn.	Naturlig
Bjuv	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bromölla	5	4	4	-	2	1	1	-	2	2	0	0
Burlöv	2	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Båstad	0	1	2	0	0	0	2	0	2	0	0	0
Eslöv	4	1	2	0	0	0	2	0	1	0	0	1
Helsingborg	2	1	1	0	0	0	1	0	0	0	1	0
Hässleholm	13	8	3	1	0	0	1	1	2	1	0	0
Höganäs	1	1	3	0	0	2	1	0	0	3	0	0
Hörby	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Höör	1	1	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Klippan	4	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kävlinge	2	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0
Kristianstad	15	8	9	0	2	6	1	0	8	1	0	0
Landskrona	2	5	12	2	4	6	0	0	0	0	0	12
Lomma	2	6	5	0	3	2	0	0	0	5	0	0
Lund	8	2	5	0	2	0	2	1	1	4	0	0
Malmö	2	5	4	1	1	0	2	0	0	3	1	0
Osby	4	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Perstorp	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Simrishamn	2	4	11	0	5	0	6	0	1	4	1	5
Svalöv	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Svedala	3	3	3	0	0	3	0	0	1	2	0	0
Sjöbo	6	5	4	0	2	0	2	0	3	1	0	0
Staffanstorps	0	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	0
Skurup	5	4	6	0	2	1	3	0	3	2	1	0
Tomelilla	3	2	2	1	0	0	1	0	2	0	0	0
Trelleborg	7	2	3	0	0	0	2	1	1	0	1	1
Vellinge	3	2	3	0	1	2	0	0	1	2	0	0
Ystad	4	5	8	1	2	3	2	0	0	0	0	8
Åstorp	1	1	1	0	1	0	0	0	1	0	0	0
Ängelholm	4	0	2	0	0	0	1	1	0	2	0	0
Örkelljunga	3	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Östra Göinge	1	0	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOTALT	111	74	95	6	28	27	30	4	30	33	5	27

Bogångarna kan ligga tätt. Foto: P-G Bentz.

erna i de höga strandbrinkarna på ön Ven – tio stycken. Kanske häckar en fjärdedel av Skånes backsvalar här. Av de 5 289 hål som räknades totalt i Skåne fanns minst 1 200 – förmodligen fler – på denna ö.

Endast i Skåne och en lokal på Öland, kan man finna kolonier naturligt belägna i strandbrinkar utefter kusten. Sedan måste man bege sig upp till Norrland för att hitta naturligt belägna backsvalekolonier – det har rapporterats drygt 40 kolonier i älvnipor i den norra delen av landet 2020–21.

Är inte dessa naturligt belägna kolonier värda att bevara? Tyvärr finns inte längre så många lämpliga brinkar kvar utmed den skånska kusten. Flera av de strandbrinkar som backsvalan koloniserar har börjat erodera betänkligt. En riktad åtgärd vore på plats. Man skulle t.ex. kunna gräva till nya lämpliga branter vid sidan av befintliga kolonier.

Även om backsvalebeståndet i Skåne verkar stabilare än i de flesta av Sveriges övriga regioner finns vissa orosmoln. Av Skånes 33 kommuner rapporteras inga kolonier i nio (Tabell 1). Ytterligare ett drygt tiotal kommuner har endast en eller ett par kolonier, som dessutom är belägna i dessa utrotningshotade kommersiella täkter. Det finns risker att många av dessa kolonier kommer att försvinna inom en nära framtid på samma sätt som de gjort i landets mellersta delar.

Skåne har en ovärderlig skatt i form av dessa fantastiska backsvalekolonier i sand- och jordbrinkarna utefter kusten och på Ven!

Stort tack till Kenneth Bengtsson och Arne Hegemann som bidrog med information till denna sammanställning.

Bengt Legnell
legnell@hotmail.com

Fåglarna i Ukraina före kriget

Av tråkiga skäl har Ukraina varit i fokus den senaste tiden. Det som sker är fruktansvärt och det mänskliga lidandet är oerhört.

Men det finns ju fåglar och andra vilda djur i alla krigszoner och hur det går för dem vet vi föga, åtminstone i initialskedet. Men det känns angeläget att åtminstone någorlunda sätta sig in i Ukrainas unika fågelliv.

Kenneth Bengtsson

Först några korta fakta om landet. Ukraina är med sina 603 000 km² (inkl. Krim) Europas största stat om vi räknar bort Ryssland och med 46 miljoner invånare före kriget. Landet erkändes som självständig stat 1 december 1991. Landskapet är i huvudsak platt och fruktbart. Bergiga områden finns i västra delen (Karpaterna) och

på Krims sydkust (Wikipedia). Något större turistland har Ukraina nog aldrig varit (undantaget Krim med sin speciella historia) och jag kan inte heller påminna mig några utannonserade fågelresor dit. Det förklaras förmodligen av att landet saknar de riktigt tunga arterna och att man kan se det mesta i t.ex. Rumänien.

Våtmarksområde väster om Kiev. Foto: Michael Averland.

Två *Chlidonias*-arter: Vitvingad tärna (t.v.) och skäggtärna (t.h.). Foton: Mikael Arinder.

Aftonfalkbeståndet i Ukraina minskar.
Foto: Mikael Arinder.

Vad är det då som finns i landet i fågelväg? Jag försökte till en början att googla, men hittade inte mycket. En länk berättade om "Sötmås och ankor som vingar vattenfågel i svart hav" men den klickade jag inte på. En annan länk som jag öppnade presenterade 81 arter sedda i landet. Det gav inte mycket. I stället tittade jag i BirdLife Internationals bok från 2004 *Birds In Europe – population estimates, trends and conservation status*. Här presenteras status för alla fåglar i samtliga länder i Europa och uppgifterna är i huvudsak från omkring år 2000. Någon utgåva med nyare uppgifter lär inte finnas.

Totalt beskrivs 270 arter som häckande i Ukraina och för en del av dem fann jag överraskande stora antal, bl.a. flera våtmarksarter som hägrar, storkar och *Chlidonias*-tärnor. Några av arterna var mycket överraskande för mig, t.ex. ejder och kentsk tärna, och en del förekomstantal är

Tabell 1. Antalsuppgifter för några utvalda arter i Ukraina (efter BirdLife International 2004).

Art	Antal par / alt. ex	Trend	Kommentar
Rödhaltsad gås	2 500–10 000 ex	Stabil	Rast./Övervintr.
Årta	22 500–35 400	Minskar	
Brunand	17 300–25 900	Stabil	
Bergand	20 000–100 000 ex	Stabil	Rast./Övervintr.
Ejder	700–1 100	Ökar	
Svarthalsad dopping	10 000–16 500	Stabil	Bara fler i Ryssland
Rördrom	10 000–15 000	Minskar	Bara fler i Ryssland
Dvärgördrom	13 200–22 300	Stabil	Bara fler i Ryssland
Natthäger	10 400–12 900	Stabil	
Rallhäger	1 100–1 300	Ökar	
Ågretthäger	4 500–7 300	Ökar	
Silkeshäger	4 100–4 600	Ökar	
Gråhäger	23 800–32 900	Minskar	
Purpurhäger	6 700–11 900	Stabil	
Vit stork	26 200–32 400	Ökar	
Svart stork	330–480	Ökar	
Bronsibis	1 700–3 600	Stabil	
Mindre skrikörn	500–1 000	Ökar	
Större skrikörn	30–45	Minskar	
Kejsarörn	45–75	Stabil	
Aftonfalk	3 200–5 100	Minskar	
Tatarfalk	45–80	Minskar	
Mindre sumphöna	26 000–43 000	Minskar	Flest i Europa
Jungfrutrana	200–250	Stabil	
Stortrapp	500–720	Stabil	
Svarthuvad mås	100 000–300 000	Stabil	Flest i Europa
Långnäbbad mås	25 000–40 000	Stabil	Flest i Europa
Sandtärna	4 000–6 000	Minskar	Flest i Europa
Skräntärna	800–1 200	Minskar	
Kentsk tärna	5 000–40 000	Stabil	
Skäggjärna	5 000–8 500	Ökar	
Svarttärna	12 000–26 000	Stabil	
Vitvingad tärna	15 000–45 000	Stabil	
Trastsångare	275 000–380 000	Stabil	Bara fler i Ryssland
Höksångare	67 000–102 000	Stabil	Bara fler i Ryssland
Halsbandsflugsnappare	580 000–700 000	Ökar	Flest i Europa
Skäggmes	60 000–95 000	Ökar	Flest i Europa
Råka	1 120 000–2 200 000	Stabil	Bara fler i Ryssland

håpnadsväckande ur ett svenskt perspektiv, t.ex. trastsångare. Jag noterade också att samtliga tio europeiska hackspettarter häckar i landet, liksom elva ugglearter. Av svenska ugglor saknas fjäll- och hökuggla, men det kompenseras av att dvärguv och minervauggla förekommer. Således häckar t.ex. lapp- och slaguggla i Ukraina.

I Tabell 1 listar jag de arter som jag tyckte var mest intressanta, främst på grund av antalsuppgifterna. Dessa uppgifter är som sagt var drygt 20 år gamla och mycket kan ha hänt sedan dess, inte minst på grund av det pågående kriget. Men vi får åtminstone ett hum om hur det kunde se ut i ett fritt och osargat Ukraina. Jag har också in-

Långnäbbad mås har sitt största häckande bestånd i Ukraina. Foto: Mikael Arinder.

tervjuat Michael Averland, som har varit i landet vid flera tillfällen, och han berättar bland annat om vidsträckta våtmarker där de olika hägerarterna och *Chlidonias*-tärnorna har utmärkta livsvillkor. En bidragande anledning till det är att man inte dikat ut i samma omfattning som hos oss. Michael bekräftade också att ejdern faktiskt häckar längs Svartahavskusten.

Krig påverkar allt i det utsatta området och många fåglar far givetvis också illa. Men krig kan paradoxalt nog också gynna en del fågelarter. Svart rödstjärt och mindre strandpipare lär t.ex. ha ökat starkt i Europa efter andra världskriget. För rödstjärtens del blev ruinerna utmärkta miljöer och strandpiparen utnyttjade ett landskap fullt av ruderatytor skapade av stridsvagnar och annan krigisk verksamhet. Svaret på hur Ukrainas fåglar svarar på kriget kommer kanske en dag.

I Tabell 1 listas alltså de arter jag valt ut. Antalsuppgifterna är hämtade från tidigare nämnda bok och för flera arter är spannet stort, t.ex. för kentsk tärna. Det beror sannolikt på sämre faktaunderlag för arten i fråga.

Referenser

BirdLife International. 2004. *Birds In Europe – population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: Bird Life International (BirdLife Conservation Series No. 12).

Kenneth Bengtsson
kennethbengtsson53@gmail.com

Fjällgåsen i Skåne

Sedan 2020 har större flockar av fjällgäss rapporterats från Lundåkrabukten i skiftet mars/april. Detta uppträdande har väckt ett intresse bland skånska skådare och i denna artikel beskrivs dessa flockars ursprung och fjällgåsens situation i Sverige och Europa.

Niklas Liljebäck & Mikael Svensson

Den 27 mars 2020 upptäckte Nils Kjellén och Eva Fredriksson en flock om 26 fjällgäss rastande i Lundåkrabukten. Fågellarna stannade till 4 april och sågs under perioden av ett stort antal skådare. År 2021 bestod flocken av tolv individer och den sågs dessutom bara under en enda dag (23 mars). Våren 2022 höll flocken tidtabellen och totalt sågs 40 ex under perioden 24–25 mars. Flera av fåglarna som rastat i Lundåkrabukten har burit färgringar och utifrån direkta avläsningar i

fält och tolkningar utifrån foto har många individer kunnat identifieras. Den flock på 40 fåglar som rastade i Lundåkrabukten 2022 är en del av en flock som föregående vinter uppgick till 55–60 fjällgäss, d.v.s. ca halva den svenska populationen. Detta är den största kända enskilda grupperingen av svenska fjällgäss. Jämförelser mellan vilka färgmärkta fåglar som ingått i de skånska flockarna visar på ett visst utbyte av individer mellan åren. Det finns således potential att ännu större antal

Delar av fjällgåsfloden vid Järvallen i Lundåkrabukten 23 mars 2021. Foto: Mikael Arinder.

Figur 1. De färgade punkterna visar rörelsevägen för fyra sändarförsedda fjällgäss åren 2015–2019.

fjällgäss kan komma att räknas i Skåne kommande år.

Under åren 2015–2019 bar totalt fyra olika fjällgäss i denna grupp av fjällgäss sändare vilket bidragit till att kunskapen kring flockens flyttmönster är relativt god (Figur 1 & 2). Det typiska förloppet för vårflyttningen är att flockarna lämnar Nederländerna någon gång under de första två veckorna i mars för att sedan rasta vid lokalen Roden Fed på danska Lolland där de stannar 2–4 veckor. Sändardata 2015–2019 visar att åtminstone en flock stannade kort vid Lundåkrabukten 2017 utan att de upptäcktes av skånska skådare. De andra vårflyttningarna som kartlades i denna studie visar inte på någon rastning på skånsk mark.

På sin väg norrut väljer fjällgäsflockarna mellan två alternativa flyttvägar. Vissa år

Figur 2. De gula punkterna visar de rastlokaler som användes av de fyra sändarförsedda fjällgässen 2015–2019 (jfr. Figur 1). Sändardata från denna studie tyder på att Lundåkrabukten inte var en rastplats förrän 2020. Lundåkrabuktens position är markerad med en röd ring.

väljer de en direktflytt över småländska höglandet till Svartåmynningen vid sjön Roxen i Östergötland. Andra år väljer de att korsa Skåne och sedan följa ostkusten – ibland har rastande flockar setts på Öland – för att sedan tvära in över land till Svartåmynningen. Ibland hörs en del förvånade röster bland skådare över att det inte ses mer av flyttande fjällgäsflockar, men oftast flyttar de längre sträckor nattetid. Samtliga sändarförsedda fjällgäss passerade årligen skånskt luftrum under sin vårflyttning. Under några år i början av 2000 och 2010-talet sågs större flockar av fjällgäss på Amager utanför Köpenhamn och möjligen kan det vara delar av dessa flockar som nu ses på skånska Öresundskusten.

Under höstflytten verkar de flesta fjällgäss ta etappen från sjön Hjälstaviken i Uppland till norra Tyskland i en flygning, d.v.s. över en natt. De flyttar då normalt över Skåne i skiftet september/oktober, på hög höjd och timmarna efter midnatt.

Det finns också andra grupper av fjällgäss som inte är lika välstuderade och där både flyttning och övervintringsområden är dåligt kartlagda. Möjligen kan dessa fåglar dyka upp i Skåne under lite andra tider än det vi redovisat ovan. Om flockar av fjällgäss upptäcks på udda platser eller tider är det av allra största vikt att kontrollera om de är ringmärkta, eller omärkta, och om möjligt läsa av och rapportera symboler på färgringarna.

Den svenska populationen

Av de fågelarter som häckar i Sverige är fjällgäsen (förmodligen) den som är mest hotad globalt sett. Sverige hyser i dagsläget den enda kända häckande populationen av fjällgäs inom EU:s gränser. I Norge finns en liten population om drygt 100 fåglar i Finnmark. I Finland har ingen häckning konstaterats sedan 1995 trots aktivt eftersök. Huvuddelen av världspopulationen häckar i norra Ryssland.

Den svenska populationen häckar inom ett begränsat område i Arjeplogsfjällen i södra delen av Norrbottens län. Häckningsplatserna är belägna på gränsen mellan fjällbjörksregionen och videregionen, i områden där viden och dvärgbjörk dominerar, men med inslag av dungar och mindre bestånd av fjällbjörk.

Under första halvan av 1900-talet var fjällgäsen en ganska vanlig häckfågel i den skandinaviska fjällvärlden men därefter minskade antalen snabbt. Den klassiska förklaringen är hög dödlighet på grunda av jakt under flyttning och övervintring i sydöstra Europa och västra Asien. Vissa experter menar att försämrade habitat ut-

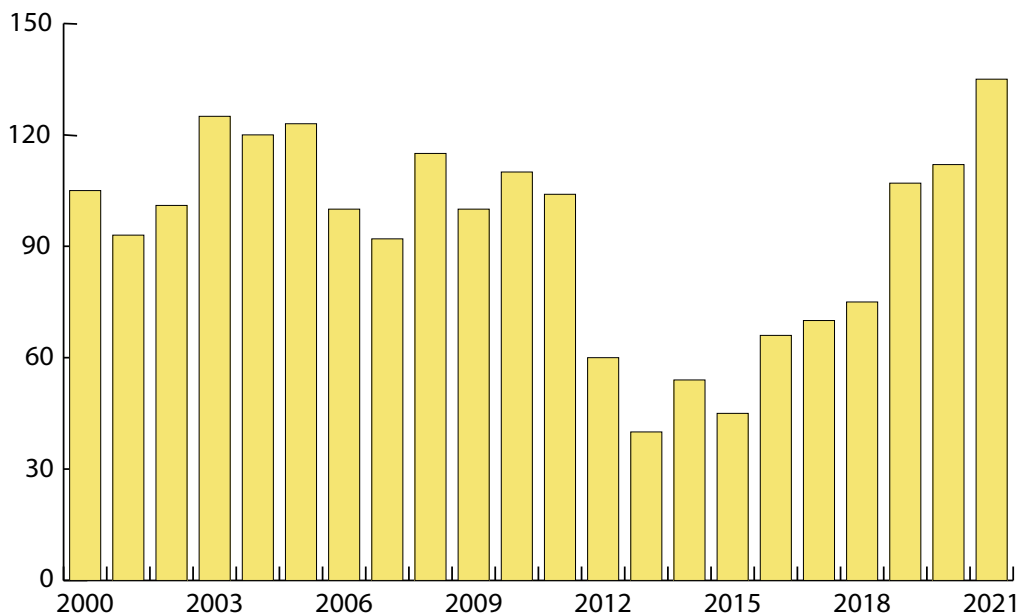
med flyttvägen och högt predationstryck på häckande fjällgäss under en längre period också spelat stor roll. Minskningen i Fennoskandia var dramatisk i mitten av 1900-talet och under 1980-talet skattades att endast 60–90 häckande par fanns kvar. Den svenska populationen bestod av endast 20 par 1980.

Projekt Fjällgäs startade under 1970-talet och man valde att fokusera på uppfödning av fjällgäss för att kunna förstärka den vilda populationen samt att försöka styra om flyttvägarna till västra Europa där övervintringsområden bedömdes säkrare. Projektet satte ut 341 unga fjällgäss under åren 1981–1999 med vitkindade gäss som fosterföräldrar. Denna åtgärd bidrog till att den svenska populationen aldrig dog ut, samtidigt som flyttrutten lades om. I nutid övervintrar den absoluta majoriteten, kanske alla, svenska fjällgäss i Nederländerna och Tyskland.

Projektet fick ett stort bakslag kring millenieskiftet då genetiska studier visade att några av projektets avelsfåglar bar på hybridinslag i form av bläsgåsgener. Snabbt beslutades att lägga ner hela det gamla avelsprogrammet. Den efterföljande debatten kring vilket hot dessa gener skulle kunna utgöra blev både lång och hård. Men under år 2021 publicerades en genetisk studie som visade att dessa hybridgener aldrig spreds i den vilda populationen, d.v.s. hotet som ledde till så infekterad debatt kanske aldrig fanns.

Sedan år 2010 sätts fjällgäss ut igen, men nu kommer utsättningsfåglarna från en ny avelspopulation som byggts upp baserat ryska vildfångade fjällgäss. Dessa utsättningar sker utan adoptivföräldrar och de unga fjällgässen släpps i samband med att de ska bli flygfärdiga i den vilda populationens häckningsområde i Norrbotten.

Under 2000-talet har det svenska beståndet varierat starkt i antal (Figur 3)

Figur 3. Totalt antal fjällgäss räknade under hösten åren 2000–2021. Antalen indikerar förändringen i det svenska beståndets storlek.

Foto: Hans Falklind/N.

Fjällgåsen i Skåne före 2020

Fjällgåsen har alltid varit en sällsynt, om än årlig, gäst i de skånska gåsflockarna. Att årssummorna varit låga beror på att den skandinaviska populationen varit sydostflyttare, och sträcket har då inte passerat Skåne i nämnvärd omfattning. Curry-Lindahl nämner endast nio observationer i Skåne mellan 1915 och 1957. Enligt uppgifter i *Skånes Fåglar* och *Fåglar i Skåne* noterades 2–24 individer årligen i Skåne under 1970–2007. Sedan sjönk årssummorna till som mest sex individer under 2008–2019. Detta beror på artens rejäla populationsminskning i Sverige under samma period.

Fynden visar ingen tydlig månadsfördelning, även om sommarfynd i princip saknas. Många observerade fjällgäss har förekommit insprängda i stora sädgåsflockar. Geografiskt har flertalet fynd gjorts på rastplatser som Vanneberga, Hammarsjön, Klingavälsåns dalgång och Barsebäck.

MIKAEL ARINDER

och efter en dramatisk minskning år 2012 och 2013 beräknades att endast 30–40 individer fanns kvar. Detta är troligen det närmaste ett utdöende denna art varit i Sverige. Sedan dess har antalet ökat stadigt och under 2021 skattas det totala antalet till 130–160 individer och glädjande nog kunde 20–24 vildfödda ungar räknas in under höststräcket.

Projekt Fjällgås är idag ett samarbete mellan Svenska Jägarförbundet, stiftelsen Nordens Ark och Norrbottens Ornitologiska Förening. Mycket av projektets arbete styrs och finansieras av Naturvårdsverket via det svenska åtgärdsprogrammet för fjällgås. Verksamheten inkluderar en stor bredd av bevarandeåtgärder och bedrivs i flera länder utmed flyttvägen.

Skånska skådare kan bidra till bevarandearbetet genom att räkna rastande fjällgäss och rapportera flockarna noggrant

med så exakt platsangivelse som möjligt. Likaså är det av mycket stort värde om eventuella färgringar läses av och rapporteras. Avläsningar av färgringar ger inte bara information kring individers flyttrörelser utan utgör också underlag för beräkningar av överlevnad och populationsutveckling.

Kanske kan det som nu sker i Lundåkrabukten vara början på en etablering av en viktig rastplats. Om skånska rastlokaler etableras behöver eventuellt skydd och skötsel utvärderas för framtiden och för detta krävs så noggrann kartläggning av fjällgässens flyttvägar och rastlokaler som möjligt.

Niklas Liljebäck

niklas.liljeback@jagareforbundet.se

Mikael Svensson

mikael.svensson@slu.se

SkOF Res

Georgien

19 – 28 april 2023

Reseledare: Tommy Holmgren

Pris: 24 240 kr (enkelrumstillägg: 2 600 kr)

I priset ingår: Flyg från Köpenhamn, alla transporter, hotell, all mat från frukost dag 2 till frukost sista dagen, lokal guide såväl som svensk.

Resrut: Dag 1: Flyg från Köpenhamn/Stockholm – Tbilisi; Dag 2: Tbilisi – Kazbegi; Dag 3-4: Kazbegi; Dag 5: Kazbegi – Chachuna; Dag 6: Chachuna; Dag 7: Chachuna – Tbilisi – Lake Lisi; Dag 8: Davit Gareji; Dag 9: Tbilisi – Köpenhamn/Stockholm.

Vi hoppas att få se: kaukasisk snöhöna, kaukasisk orre, bergrodstjärt, större rosenfink, lammgam, kejsarörn, stäppörn, tatarfalk, svart frankolin, murkypare, berggransångare, rödpannad gulhämpling, snöfink, isabellastenskvätta, nunnestenskvätta, klippnötväcka, svartpannad törnskata och östlig sammetshätta.

Scanbird

Detaljerat dagsprogram och anmälan på www.skof.se

Teknisk arrangör och kontakt: Scanbird ApS

Telefon: +45 234 234 04 – Hemsida: www.scanbird.com – Email: scanbird@scanbird.com

Tror du på storken? Det gör vi!

Läs om Storkprojektets mångåriga arbete för att återfå storken som häckfågel i Skåne!

Boken **"STORKENS ÅTERKOMST"** är gjord av fotograf Sven Persson med text av Per Blomberg.

Den 192-sidiga boken är rikligt illustrerad med fantastiska bilder, ofta i fullt format (22x29 cm).

Boken kan köpas till det facila priset av 100 kr i Fyrshopen, Falsterbo.

Den kan även beställas via webshopen www.falsterbofagelstation.se/sales då tillkommer en fraktkostnad på 99 kr.

Fototävling – Ägretthäger

Var med och tävla i *Anser*s fototävling på årets temaart, ägretthäger. Två tävlingsklasser:

- Ägretthäger i miljö
- Porträtt av ägretthäger

Du får ställa upp med max tre bilder per klass, men kan tävla i båda klasserna. Bilderna ska vara tagna i Skåne, men vilket år spelar ingen roll. I varje tävlingsklass utses en förstapristagare samt några hederspristagare. Första pris i respektive tävlingsklass är en valfri bok bland SkOF:s publikationer. Hederspristagarna får var sin SkOF-pryl. Dessutom får såväl förstapristagarna som hederspristagarna sina bilder publicerade i *Anser* och på SkOF:s hemsida.

Maila dina bilder till foto@skof.se senast 30 september. I mailet skriver du var och när respektive bild är tagen, samt dina kontaktuppgifter så att vi kan nå dig om du vinner.

Anser-redaktionen är jury och kommer att kora vinnarna bland de bilder som kommer in.

I *Anser* 2022 nr 4 presenteras de vinnande bilderna.

Foto: Mikael Arinder.

Hur många följare har du?

Vi förenas i vårt intresse för fåglar.

Men finns det något mer som förenar? Jag vet inte!

Ulrik Alm

Ornitologiska sammanslutningar rymmer en paradox: föreningar eller grupper är ingen förutsättning för att ägna sig åt fågelskådning. Många gånger tvärtom, åtminstone när man kommit en liten bit på kunskapsstegen. Att vara ensam, eller mycket få, kan vara mycket givande. Fotboll, dragkamp eller schack har nog andra förutsättningar därvidlag.

Det har gjorts försök att ringa in oss fågelskådare. Tänker bl.a. på Susanne Nylund Skog och hennes bok *Samlare, jägare och andra fågelskådare*. Dessutom finns flera titlar i ämnet på engelska.

Att skåda skådare är intressant, än mer att se sig själv i spegelglaset. – Varför började jag skåda? Var hittar ditt skådande sin upprinnelse? Extra intressant blir det när fågelskådaren används som karaktär i film och skönlitteratur. I skrivande stund påminner jag mig om filmen Grabben i graven bredvid. Den där vilande exmannen är för all del värd hågkomst, men med ny tänkbar partner i kikaren kanske blicken från hyllan ska vändas in mot väggen ...

Vårt intresse har förutsättningar att locka människor med mycket olika läggning. För valberedare och "raggare" av exkursionsledare fordrar detta en ömsidig blick, förståelse och reflektion. För några är fågelskådande och fotograferande ett laddningsställe från en kanske alltför pressande arbets- eller livssituation. Solostunder undan påtvingade gruppsammanhang. Fågelvingar som bidrag till lyft ur motgångar och bedrävelser, ett värmande duntäcke. För andra åter en växling från

en kanske alltför rutinbetonad och undanskymd arbetstillvaro. I sitt intresse få ledaruppdrag, bli bekräftad, få en identitet, kanske särskilt under ungdomstid – "han med fåglarna" – vara den som många lyssnar till.

Så tror jag det var för många av oss i Fältbiologerna. Följarskaran har minskat något i nutidens enorma utbud av sysselsättningar, men visst blir man glad när man möter unga begåvade tjejer och killar med kikare och appar, kamera och akvarellpencil. Vi lite äldre har länkar till arter och platser, vårt *mindscape*. Den unga generationen får dagens landskap och innebyggare som sitt år noll och så ska det rulla på. Få rötter som håller, vingar som bär.

En lovsång till fågelskådande väntar, även om det nog kan skorra illa ibland. Visst kan vårt intresse ge följdverkningar: stress, uppblåst skryt, missunnsamhet och övertramp. Men vi lämnar detta här. Det hör till samlandets trista skrymslen. Som begränsar perspektiv i stället för att vidga dem. Själv har jag dålig koll på vilka arter jag har sett – bättre koll på vad jag sett.

"Det är kanske lyckligt för naturen och de människor som älskar den, att inte alla gör sammalunda. Ändå beklagar jag att så många låter livet passera utan att med seende, upptäckande ögon ha kikar in i den oförliknligt inspirerande tjusande värld naturen utgör. Det kan ske med enkla medel och i närmaste skogsbacke.

För min del har umgänget med naturen varit intensivt och jag kan försäkra att den berett mig lyckostunder varhelst jag be-

"Ulrik, hör du stenkäcken?" Foto: Ulrik Alm.

funnit mig på denna jord. Dock är sådan kärlek till naturen inte utan bekymmer. Ty den man älskar vill man försvara ..."

Kai Curry-Lindahl förord till sin bok *Arktis och tropik* (1963). Ty den man älskar vill man försvara ... Paradoxens motsättning blir skenbar. Därför Birdlife, SkOF eller KOF! Och visionen "en ljus framtid för fåglar och människor" är så vacker, på så många plan

"Det bästa som kan hända en förälder är att ens barn hittar sin passion. Om det sen är fåglar, smycken eller datavetenskap, det spelar ingen roll, bara de hittar sin grej". Franska författaren Anna Gavalda. Som bl.a. skrivit "Tillsammans är man mindre ensam". Visst har hon rätt Anna Gavalda (men en passion håller jag för att glänsa mer än ettor och nollor ...).

Jag inbillar mig att det är vanskligt för en förälder att få barnen att följa i skådarspåren. Man kan leda hästen till vatten, men

– som bekant – inte tvinga den att dricka. Men barndomens slinga ska nog ändå ljuda, klinga – kanske svagt, men dock. – "Ulrik, hör du stenkäcken!?" Leffe vinkar och ropar från golfbanan, som då, för mer femtio år sedan, var betesmark. Här ute skådade vi. Nu spanar Leffe mer efter birdies och eagles, men jag blir så glad åt hans rop. Han hämtar upp, kan helt enkelt inte låta bli att reagera, för länge sedan inbrända spår i hörselminnet. En tidlös strömnings-tjänst i ett makalöst audiotek. Fritt abonnemang för oss som fått koden.

Jag har nog svårt att tänka mig annat, än att barndomens upplevelser på ett alldeles särskilt sätt skriver in sig i den vuxna kroppen. Det unga, öppna sinnet tecknar – på gott och ont – i tjocka konturskarpa versaler, vuxenlivets slätstrukna typsnitt sätter inte samma avtryck. Och ålderdomen bygger inte många nyteckningar. Då är vi är själva berättelsen, vi ska upprepa den,

"... fånga den passerande, evighetslånga, bergfinkflocken i matematikens formelnät". Foto: Ulrik Alm.

ibland med omgivningens milda överseende. Kanske så ska orden vittra, fly oss ett och ett. Men våra inre bilder ska finnas med hela vägen! Tecknat med fjäderpennor.

Kanske ska det stillsamma till för att fjädrar anamma. Att bli mjukt presenterad. Tvång när rebellen! Bli erbjuden att vara medvandrare men visad respekt för sina egna vägval. Längre fram kanske stigen ändå ska konvergera med de tidiga årens gröna stråk. Att efter vägval och utflykter i livet, i någon mening, hitta hem. Ett orienteringssinne som drar mot tiden och barnomens landskap. Jag har mött skådarbarn och barnbarn. Ätteläggare som själva inte skådar aktivt men förundras över jämnåriga kompisar som inte vet "någonting" om fåglar, natur och gröna utflyktsmål. I andras fåkunnighet upptäcker de sitt rika arv. Som någon påpekat; När jag var femton år tyckte jag att mina föräldrar var hopplöst barnsliga, när jag blev trettiofem fann jag att de hade mognat betydligt.

Det handlar om relationer – till platser, årstider, rytmiska skeenden som kan sträcka sig över årtionden, år, månader eller bara del av dygn. Relationer som definitivt har fördjupat mitt liv.

Så många ansikten jag ser bland oss fågelskådare! Jag ser henne, min unga kompis, som i sitt dagliga arbete skriver blomsterspråket i kransar och buketter för dem vars tid är ute. Som motvikt hyllar hon livet med all tid i världen. Tålmodig som få väntar hon på ögonblicket, då sökarbildens ljus skriver just det språk hon själv formulerar.

Jag ser den siffersinnade skådaren, som försöker fånga den passerande, evighetslånga, bergfinkflocken i matematikens formelnät. Hur många miljoner är de egentligen? En obegripligt månghövdad skara.

Jag ser snickaren – med tumstocken, sågen, spiken och hammaren i fåglarnas tjänst. Skapar hem och boplatser. Inredning och husdrömmar i vidgade perspektiv, utanför det snävt mänskliga.

Jag ser ringmärkaren som klättrar förbi folkbokföringen. Att den säger "åttio plus" betyder ingenting. Stegen på stegen går vid sidan av ålderstrappan. Spänst, vilja, kärlek till fåglar.

Akvarellmålaren. Fjädrar, hållning, ögats glansdager, fågelns personlighet – allt ska rinna ut i penselspetsen. Makalöst att få uppleva detta, sneglande över artistens axel.

Jag ser andra, jag ser mig själv, jag ser så många infallsvinklar och talanger. Vår vingade väg ger tillfredsställelse och mening för så många.

Jag har skrivit om fågelskådandets glädjeämnen här, i en skrift för de redan övertygade. En överlappsgärning, men jag kunde inte låta bli ...

Det är ju något visst med fåglar. Men så har vi också en lång historia tillsammans – människor och fåglar. Av alla naturens varelser tycks fåglar tilltala oss människor alldeles speciellt. Ornitologen kan utöva sitt intresse överallt: i staden, på sjön eller i skogen. Ornitologen hittar hem, mening och frågor överallt. Alla tider på dygnet passar – alla skeden av livet är rätt. Att genom hela livet få möjlighet att se och uppleva något för första gången. Kanske också en andra eller tredje gång i eftertankens behagfulla repris.

Fågelskådning är skönhet och omväxling, nya möten och gamla bekanta, lång väntan och snabba ruscher, meditativ still-

"Det är ju något visst med fåglar." Foto: P-G Bentz.

het och brusande larm – allt i härlig blandning. Fågelskådning handlar om pyttesmå detaljer och storslagna sammanhang. Fåglar kommer med bud. Om årstidernas skiftningar, om dygnets gång.

Det är behändigt att kunna citera sig själv, som raderna ovan. Ungefär så där skrev jag en gång i en folder, utgiven av min hemmaförening. Foldern är nu utgången från trycket, men jag tror mina ord håller än.

Ulrik Alm
alm.ulrik@telia.com

Ägretthägern på spridning

Ägretthägern är SkOFs temaart 2022 och frågan är rent av om vi i år kan konstatera den första häckningen i Skåne. Arten har ökat och spridit sig i Sverige liksom i övriga Europa.

Under de senaste två åren har den häckat i åtminstone tre svenska landskap: Gotland, Småland och Östergötland och blivit en regelbunden syn i stora delar av landet.

Vid sträckräkningarna hösten 2021 i Falsterbo noterades inte mindre än 245 sträckande individer!

Anders Wirdheim

I *Vår Fågelvärld* 2010:3 skrev Magnus Ullman om ägretthägern under rubriken *Europakartan ritas om* följande: "Inom kort kommer gissningsvis ägretthägern att häcka eller övervintra regelbundet i så gott som alla europeiska länder, vårt eget

inget undantag." Då var den stora ökningen i Sverige ännu i sin linda. Totalt noterades det året 100 ex., en summa som innehåller många dubbelräkningar. De senaste åren har en motsvarande summering resulterat i fler än 2 500! Det dröjde också bara två

Övervintrande ägretthäger (yngre fågel) på Vombs ängar 20 februari 2022. Foto: P-G Bentz.

Ägretthägern är social och häckar ofta i kolonier. Foto: Göran Lenz.

år innan Magnus skulle bli sannspådd: Den första svenska häckningen noterades vid Storsund på Gotland 2012.

Därefter har arten etablerat sig även i Kalmarsund och, som det verkar, också i Tåkern. Under förra året noterades 17–19 par i Kalmarsund och tre par i Tåkern. På Gotland häckade ett par i Fardume träsk. Däremot föreligger inga uppgifter om häckningar vid Storsund, men de 40 ex. som sågs där 13 maj 2021 tyder på att häckning genomfördes även detta år.

Ägretthägern är även på väg att etablera sig i våra närmaste grannländer. Den första häckningen i Danmark konstaterades på Saltholm 2014 och den första i Finland i 2018. Därefter har fler häckningar noterats i båda länderna, och arten är numera årlig häckfågel i Danmark. På andra sidan Östersjön är ägretthägern numera väl etablerad i de baltiska staterna, medan häckningsförekomsten i Polen är begränsad till de östligaste delarna.

Ungfågelspridning

En stor och vit fågel som ägretthägern är lätt att se och rapporteras i betydande omfattning även av personer som inte är fågelskådare. Därför kan man ganska säkert dra slutsatsen att det i verkligheten handlade om färre individer i Sverige 2021 än de 2 500 som nämns ovan. Men samtidigt visar både sträcksumman från Falsterbo och en inventering av Hornborgasjön i Västergötland att det handlar om betydande antal. Vid en sjöfågelräkning i Hornborgasjön 18 september 2021 noterades samtidigt inte mindre än 89 ägretthägrar!

Dessa höga antal behöver inte betyda att det finns okända häckningsplatser i Sverige som producerat en massa ungfåglar. Liksom vår gråhäger är nämligen ägretthägern känd för att ströva omkring under de första månaderna av sitt liv. Det innebär att de ägretthägrar vi ser i Sverige under sensommar och höst nog snarare kommer från Baltikum än från okända svenska kolonier.

"... de eftertraktade fjädrarna plockades loss från fåglarnas ryggar, ...". Foto: Hans Falklind/N.

Turbulent historia

Ägretthägern har en dramatisk historia och för 100 år sedan var den illa ute såväl i vår del av världen som i Nordamerika. Det var dammodets begär efter fjädrar och plymer som var ägretthägers olycka. Även silkeshägern och dess amerikanska släkting snöhägern jagades hänsynslöst. I slutet av 1800-talet skrev Frank Chapman, en av den tidens mest berömda amerikanska ornitologer, om hägrar: "De sköts ner utan nåd från sina viloplatser eller bon, de eftertraktade fjädrarna plockades loss från fåglarnas ryggar, varefter kropparna lämnades att ruttna, medan ungarna i bona ovanför lämnades att svälta ihjäl."

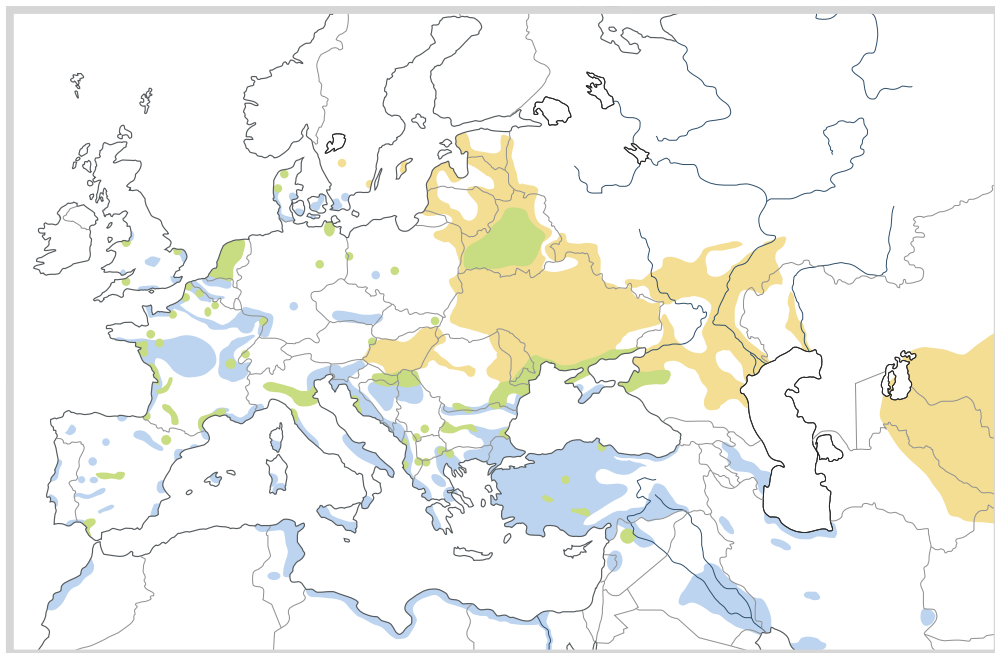
Tack vare några starka kvinnor, Harriet Hemenway och Mina Hall i USA samt Emily Williamson och Eliza Phillips i England, väcktes en opinion mot detta mode. Deras arbete ledde till att fjäderhandeln förbjöds, men inte nog med det: Kvinnornas engagemang lade också grunden till två av världens

starkaste naturvårdsorganisationer: RSPB i Storbritannien och National Audubon Society i USA.

Tillverkare av hattar och andra som var inblandade i fjäderhandeln reagerade visserligen starkt mot kvinnornas arbete och kallade medlemmarna i organisationerna för "extremister" och "självrättfärdigande sentimentalister". Vissa politiker spädde på med att hävda att tusentals jobb skulle gå förlorade om fjäderhandeln stoppades. Så sent som 1913 undrade Missouri-senatorn James Reed i en kongressdebatt: "Varför ska det finnas någon sympati eller känsla för en långbent, långnäbbad och långhalsad fågel som lever i träsk och äter grodyngel?"

Spridning från sydost

Att döma av de relativt få källor som finns var ägretthägern ganska vanlig i sydöstra Europa under 1800-talets första del. Det första, och länge enda, fyndet i Sverige

Figur 1. Ägretthägersnens utbredning i Europa. Gult: häckning; Grönt: häckning och vinter; Blått: vinter.
Grafik: Magnus Ullman.

gjordes tidigt, redan under första halvan av 1700-talet. Den ovan nämnda handeln innebar emellertid att arten gick kraftigt tillbaka, och några årtionden in på 1900-talet var det europeiska beståndet litet och begränsat till de sydöstra delarna (Bulgarien, Rumänien och Ukraina). Det är därför inte oväntat att det andra svenska fyndet lät vänta på sig ända fram till 1956.

När väl fjäderhandeln upphört fick bestånden en chans att återhämta sig. Men det gick länge långsamt, och det var först omkring 1970 som man kunde notera en tydlig expansion. Denna gick såväl norrut som västerut och idag häckar ägretthägersn i de flesta av Europas länder. Men utbredningen är fortfarande fläckvis och med stora luckor (Figur 1).

Gynnas av mildare vintrar?

Fram till slutet av 1900-talet flyttade de allra flesta europeiska ägretthägersnar söder-

ut under hösten för att tillbringa vintern i norra Afrika eller Turkiet. Mindre mängder övervintrade även lokalt vid Medelhavet samt, förutsatt att det var isfritt, i fiskrika sjöar i Ungern och Österrike. Under 2000-talet har vi sett en markant förskjutning av vinterområdet norrut, och de senaste vintrarna har åtskilliga individer även stannat kvar i Sverige. Skånes rapportkommitté beräknar att minst 110 individer sågs i landskapet under januari 2021. Längre norrut i landet gjordes vinterfynd upp till Södermanland och Närke.

Frågan infinner sig därför om klimatförändringarna, och inte minst betydligt fler milda och isfria vintrar än tidigare, bidragit verksamt till ägretthägersnens expansion? Med en ökad ungöverlevnad vintertid kan en art expandera förhållandevis snabbt.

Anders Wirdheim
anders.wirdheim@birdlife.se

Ägretthägern i Sverige – hur det började

Den första officiella svenska häckningen av ägretthäger konstaterades på Gotland 2012.

Per Smitterberg, välkänd gotländsk ornitolog, som var med när det begav sig, beskriver hur det gick till när arten etablerade sig på ön.

Text & foton: Per Smitterberg

Förändringar i naturen beror oftast på en eller flera yttre omständigheter. När det handlar om fåglar kan klimatförändringar skapa förutsättning för en art att utvidga sitt utbredningsområde och etablera sig i nya regioner. Men det finns även andra orsaker till etablering i nya områden. För mig är det mesta som rör fåglar spännande, men intresset kantrar alltmer över till förändringarna i deras livsmiljö.

Vissa arter reagerar snabbare än andra och börjar häcka på nya platser. En art som under några decennier flyttat gränsen norrut genom Europa är ägretthägern. Den har därför under många år varit en het kandidat till att bli en ny svensk häckfågel.

Arten är dessutom inte rädd för tufft väder. Minst en individ vistades på Gotland långt in på vintern 2000/2001 och sågs fram till 6 januari.

Ägretthägar med enstaka gråhäger i Tingstäde träsk 13 september 2019.

Lite artfakta

Ägretthägern är verkligen en global art som finns i Europa österut genom Asien till Australien, i Afrika samt i Nya världen. Den tillhör släktet *Ardea* och är uppdelad i fyra underarter. Möjligen skulle dessa bättre beskrivas som fyra arter istället för underarter. Under de senaste decennierna har den stadigt vidgat sitt europeiska utbredningsområde norrut. Huvudsakligen finns den i östra Europa från Grekland och Albanien vidare genom bland annat Bulgarien, Rumänien, Ungern, Österrike och Nederländerna. Öster om finns de i Vitryssland, Georgien, Ryssland, Azerbajdjan, Ukraina och Lettland. Ser vi västerut i Europa häckar den i Italien, Spanien och Frankrike.

Den gotländska fyndbilden

Det första gotländska fyndet gjordes 13 maj 1988, då ett ex hittades i Flisviken, Sundre. Den sågs där även dagen efter, så den ägretthäger som hittades vid Alnäsaträsk på Fårö den 14 maj var alltså en annan individ. Men starten med två fynd var inte "proppen ur" för arten här på ön. Visserligen finns fynd från de flesta år men oftast bara någon eller några fåglar under åren. Först 2009, när den första (inofficiella) häckningen (se nedan) skedde, sågs fyra individer samtidigt. Det var när den förmodade familjen sträckte ut den 10 september nere i Sundre.

Första officiella svenska häckfyndet

Efter en, enligt min bestämda uppfattning, genomförd häckning 2009 i Storsund, Gothem socken, blev det 2012 dags för den första godkända fortplantningen i landet. Häckningen 2009 underkändes på grund av att "boet inte kunde ses", trots att flera observatörer såg både parningar, bobygge samt födotransporter. Den här gången valde de åter den stora gråhägerkolonin

i Storsund för sitt bo. Den 5 maj sågs två fåglar fiska i sjön och ganska snart även en tredje. De stannade sedan kvar under säsongen.

Det är intressant att notera att redan 21 april sågs tre fåglar sträcka norrut vid Brissund i Väskinde, vilket man kan miss-tänka vara samma fåglar som sedan hamnade i Storsund. Dock var det även flera andra fynd av enstaka individer runt ön, bland annat en i Landträskdammen och i Lausviken 1 maj samt en nordsträckande vid Hoburgen 3 maj. Dessutom sågs en individ på Fårö 21 maj. Dessa fynd stämmer in ganska väl på artens fyndbild och beteende på ön under åren. Ofta ses ströfåglar som antingen stannar en kortare eller längre tid i ett område, men likaväl kan de tyckas dra runt kors och tvärs under sin vistelse.

Ganska snart i maj 2012 observerades tecken på häckning i form av bobygge, parning samt uppvaktande spel. Fåglarna valde en plats i gråhägerkolonins nordvästra del. Ute i det stora bladvassområdet i sjöns östra del häckar de flesta gråhägerarna i låga buskage, vilket även ägretthägerarna valde. Det gjorde att man hade en ganska god bild av livet runt boet, tack vare utsikten från fågeltornet. Efter uppvaktande och parningar kunde man notera fortsatt fixande med boet, mycket transport av kvistar och vass.

Under de följande månaderna blev det många besök för att se hur häckningen framskred. Den 19 augusti besökte jag Storsund och såg tre ungar som rörde sig i kortare svängar över vassen, ännu lite tafatta i tekniken när det gällde landningarna. Oftast var föräldrarna med och övervakade övningarna. Ägretthägern har en senare start på sin häckning än gråhägern, vilket gör att majoriteten av gråhägerungarna är på vingarna när de vita kusinerna ännu matas i boet.

Två hägrar (1K), troligen hybrider gråhäger x ägretthäger, 19 september 2014 i Sproge.

Den 10 september hade antalet i Storsund ökat till sju och fem dagar senare sågs åtta ute vid Medebys bodar. Den 28 september sågs nio fåglar i våtmarken norr om Botvaldevik. Minst tre var juvenila och några andra var klart mer slitna i dräkten, med andra ord äldre fåglar. Det är förstås svårt att säkert säga varifrån de kom, men säkerligen var familjegruppen från Storsund med där. Den 31 augusti sågs en vid Hammars på Fårö och 2 september sågs en vid Lergrav i Rute. Vidare sågs en ensam ungfågel i Lausviken 21–24 september, medan tre sågs i Stockviken mellan 26 september och 6 oktober. Trots dessa fåglar söderut längs ostkusten sågs fortfarande nio individer i Storsund 1–6 oktober! Det borde innebära att minst tolv olika ägretthägrar fanns på Gotland i början av oktober 2012. Med dessa rader har jag försökt teckna bilden av den första svenska ägretthägerfamiljens bildande.

Förutom Storsundshäckningarna finns det häckfynd från andra lokaler: Fardumeträsk i Rute samt Fårö (troligen Mölnor-

träsk). Sen är det bara en tidsfråga innan de finns vid bland annat Paviken och Stockviken. Idag häckar troligen minst tio par i Storsund och antalen ökar sakta varje år. Dock är det svårbedömt då man inte har full översyn på varje bo, eftersom mer än hälften av hägerbona är dolda bakom buskagen.

Hybrider

Den 19 september 2014 hittade jag två hägrar med udda utseende vid Klase fiskeläge i Sproge. Efter lite funderande, samt tips från andra som såg bilderna, förstod jag att det var hybridfåglar med ägrett- och gråhäger som föräldrar. Den 11 juni 2015 sågs en hybrid i Storsund. Den flög till och från kolonin och jag är säker på att den var i par med en annan fågel. Dock sågs inte boet där den landade på grund av skymmande buskage och vass, varför jag inte säkert kan säga om det var en gråhäger eller ägretthäger som var partnern.

Per Smitterberg
per.smitterberg@telia.com

Japan – The Natural History of an Asian Archipelago

Mark Brazil

Princeton University Press 2022

Mjuka pärmar, 384 sidor

Adlibris 346 kronor

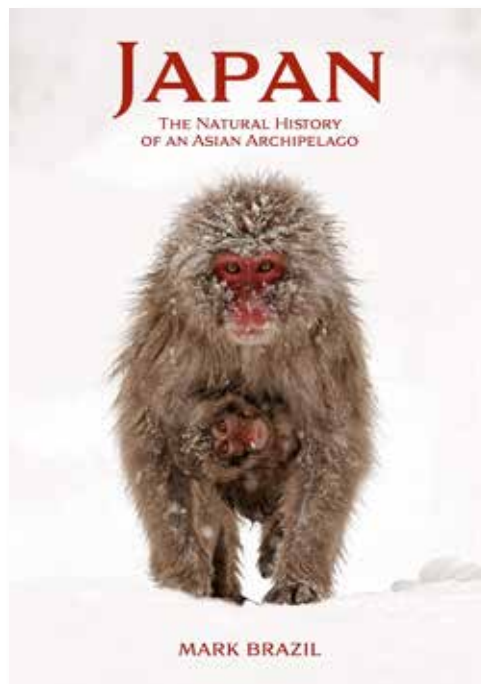
När jag fick förfrågan om att recensera denna bok misstänkte jag att det rörde sig om ett s.k. "praktverk" om Japans natur. När boken så småningom anlände visade det sig att detta knappast är fallet. Det här är en rätt kompakt bok med måtten 15 x 21 cm, med 384 tättskrivna sidor och inte mindre än 878 (!) färgbilder och andra illustrationer.

Författaren, Mark Brazil, yrkesbiolog och sedan många år bosatt i Japan, är förmodligen bäst känd för sina utmärkta handböcker *Birds of Japan* och *Birds of East Asia*. Den här boken är dock, som titeln antyder, betydligt bredare än så och innehåller fem huvudkapitel.

Det första kapitlet, "The Forces that Shape Japan", ger en fascinerande inblick i de krafter som en gång skapade Japan och som i högsta grad fortfarande påverkar landet i form av vulkanisk aktivitet (för närvarande minst 110 aktiva vulkaner!), jordbävningar och tsunamier. Även klimatet berörs i detta kapitel. Japan är ett långsträckt land. Från den nordligaste punkten till de sydligaste öarna är det ca 3 000 km, vilket medför att klimatet i norr är subarktiskt och i söder subtropiskt. Redan i detta kapitel börjar en serie små underkapitel på 1–3 sidor, som mera detaljerat beskriver ett vitt spektrum av olika saker; i detta kapitel allt från is och havsis till päls och fjädrar.

Andra kapitlet, "Natural Ecology", tar ett brett grepp om olika miljöer i Japan och deras flora, vegetation och biodiversitet. I det sistnämnda delkapitlet finns även ett antal underkapitel om t.ex. änder, trutar, trastar och fältsparvar med ett flertal spektakulära bilder på bl.a. guldtrast och praktsparv.

I kapitel tre, "People and Wildlife", finns bl.a. intressant läsning om både misslyckanden och framgångar med att bevara och skydda olika arter. Bland framgångarna märks bl.a. att man fått fram livskraftiga populationer av japansk trana,

den spektakulära tofsibisen och amurstork. Ett lite längre underkapitel om *wildlife watching* innehåller intressanta tips för naturintresserade. Vem visste förstesten att det påträffats minst 14 valarter i de japanska farvattnen och att det på ett antal håll ordnas valsafari, som tydligen blivit mycket populärt? Man kan hoppas att detta leder till att Japan kommer att upphöra med valfångst – en skamfläck för landet.

Det fjärde kapitlet, "The Regions of Japan", spänner över ca 200 sidor, med ganska djupgående beskrivning av de fyra stora öarna Hokkaido, Honshu, Shikoku och Kyushu, samt de smärre, oftast vulkaniska öarna i Japanska Havet och i Stilla Havet. Återigen finns många intressanta underkapitel. Mest spännande är kanske kapitlet om de smärre öarna - över 6000 (!) - och ofta med intressant fauna och flora och spännande endemer.

Det femte och sista kapitlet är bokens kortaste och avhandlar översiktligt och i koncentrerad form däggdjur och fåglar i Japan. För den som vill ha mer information om dessa djurgrupper finns ju utmärkta, detaljerade hand-

böcker. Boken avrundas med en omfattande litteraturlista.

Boken är mycket rikligt illustrerad med många vackra foton, genomgående av hög kvalitet. Det finns även en del bra kartor, om än i rätt litet format. Förutom en ganska omfattande textmassa har man alltså klämt in 878 foton och kartor på de sammanlagt 384 sidorna. Många av bilderna är därför tyvärr ganska små. I ett mindre antal fall har man försökt att både illustrera en viss biotop och i denna bild

lägga in en extra bild i miniformat på en intressant art som förekommer i denna biotop. Detta fungerar oftast inte så väl, då bildkvaliteten blir lidande.

Det här är en utmärkt bok för naturintresserade som är fascinerade av Japan eller planerar ett besök. Boken är lättläst och det är en fröjd att se alla fina illustrationer av landskap och spektakulära arter av alla de slag.

CARL-AXEL BAUER

En morgontrött fågelskådares år

Lars Sund
Förlaget M 2022
Inbunden, 208 sidor
Adlibris 229 kronor

Människan har förmodligen alltid fascinerats av fåglar. Men det dröjde mycket länge innan vi fick mer kunskap om fåglarnas mångfald och andra fantastiska egenskaper. De flesta såg nog fåglarna enbart som mat. Jag skulle vilja påstå

att den moderna fågelskådningen hos oss nyss har fyllt 100 år. Den startade i princip med "mäster Erik", Erik Rosenberg (1902–1971), som redan som 19-åring fick en uppsats om fåglar publicerad i *Fauna och Flora*.

Erik Rosenberg publicerade också två böcker, *Oset och Kvismaren* (1934) och *Uvberget och tjåderskogen* (1937), som fortfarande är mycket läsvärda. Dessutom gav han ut en fågelbok för identifiering av fåglar, *Fåglar i Sverige* (1953, nu med sin åttonde upplaga) som många gånger citeras i Lars Sunds senaste bok *En morgontrött fågelskådares år* (2022) med undertiteln *Från tallbit till talltita* (i formatet 215x145 mm).

Långsamt har intresset för fåglar växt. Jag har en matrikel från 1962 som visar att SOF då hade ca 4 000 medlemmar. Men jag har en känsla av att intresset har exploderat de senaste 20–25 åren. Och jag tror att litteraturen om fåglar också gjort det.

Lars Sund, född i Österbotten, bor i Uppsala och skådar mest i kommunen. Men det är ingen nackdel. *Fågelatlasen* (1974–1985) visade att Uppland kunde räkna in 186 häckande arter. Förklaringen till detta höga antal beror på att Uppland är ett mycket omväxlande landskap med gräns till Norrland och har stora myrar, barrskogar med skogstjärnar, hagmarker, slättsjöar och kust vid havet. Men Lars Sund visar att han kan kryssa bergand, svarthalsad dopping, stäpphök och lappuggla i kommunen. Det är imponerande men idag använder han, liksom många andra, Bird alarm och lokalt Band. Men det visar också hur många som skådar fåglar idag.

Lars Sund är en skicklig skådare och numera även fågelfotograf, och han ger mycket information om kännetecknen på fåglarna han ser. Det är inte bara "rarrisar" utan Sund berättar också i fyra små kapitel om pilfinken som han matar från höst till vår men även större hackspetten får tre kapitel. Men några av våra vanligaste fågelarter, talgoxe, koltrast, gråsparv och många andra skyntar bara förbi i texten. Det blir mer av större piplärka, brun glada, rödspov, mindre sångsvan plus några till förutom de tidigare nämnda. Men varför inte? De vanliga arterna känner alla igen men alla kan också ha glädje av de beskrivningar som finns av de sällsyntare arterna i boken.

Författaren skriver enkelt och personligt med vardagen som bakgrund. Året som han skildrar är 2020 då Covid-19 slog till med allt vad restriktioner och mindre umgänge förde med sig. Men det är inte bara fågelkunskap som Lars Sund delar med sig av. Han är en beläst författare med poesi som tydlig favoritlitteratur men även fågelhistoria.

Boken är nog inte skriven för den mer kunsniga och flitiga fågelskådaren men den kan ju ge inspiration till att skriva ner sina fågelupplevelser som ett tidsdokument i 2020-talets Sverige,

kanske som Lars Sund i en fågeldagbok från ett år med flitig skådning.

Två uppgifter i boken förvånar mig. Den första är att 591 arter setts i Sverige genom tiderna. Det är betydligt fler än vad jag trodde. Den andra är att Lars Sund skriver att det var blåmesar som kom på att det gick att komma åt grädden, som flyter upp ovanför mjölken då den inte är homogeniserad, genom att hacka hål på den aluminiumkapsyl som fanns på mjölkflaskorna i Storbritannien på 1920-talet. Där fanns systemet att ett mjölkbud lämnade av flaskor på trappan till de radhus som är så vanliga i landet. Det lite märkliga är att jag läste samma uppgift i Nina Burtons bok *Livets tunna väggar* (2020). Jag har alltid trott att det var talgoxar som började. Dessutom har jag ett minne av att jag läst en redogörelse om var det började och hur kunskapen spreds nästan i cirklar. När jag läser *Smartast bland mesar* av Anders Brodin (2020) skriver han talgoxar och blåmesar. Men han skriver också att talgoxar även i Sverige lärde sig konsten att komma åt grädden. Vilken art var det egentligen som var först?

HANS RYTTMAN

Swifts and Us

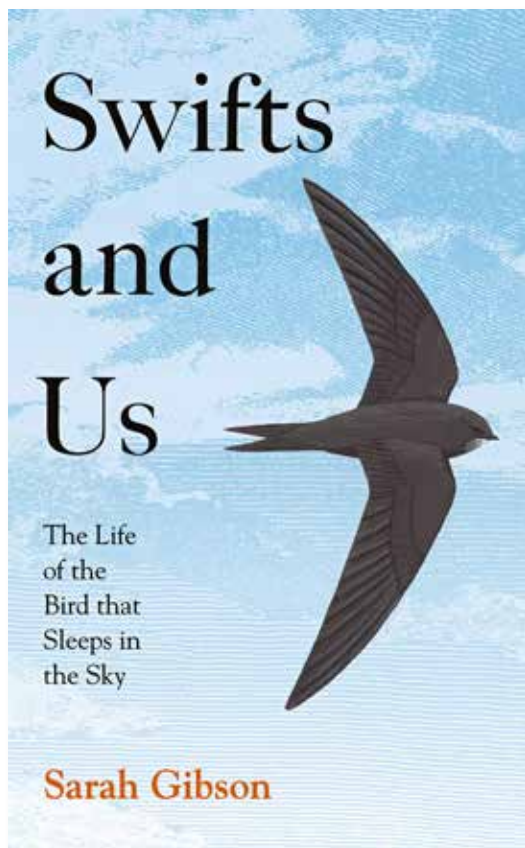
Sarah Gibson
William Collins 2021
Inbunden, 328 sidor
Adlibris 223 kr

Tornseglare är extrema fåglar. Mer evolutionärt anpassade till ett liv i luften kan ingen varelse bli. Förutom vanligtvis tillfälliga vilopausar på höga byggnader eller klippor som är påtvingade av riktigt ogynnsamt väder är det bara häckningen som kräver landning. Men att häcka i luften är ju ändå fysiskt omöjligt. Att de fascinerat och förundrat många människor är lätt att förstå men samtidigt håller de sig på avstånd ovanför oss om de inte utnyttjar möjlighet till bobyggnad i huset där vi bor.

Det finns ett namn som är av stor vikt i vår relation till tornseglarnas liv och beteende.

David Lack (1910–1973) var forskaren i Oxford som gav oss en fascinerande inblick i bokklassikern *Swifts in a Tower* 1956, i önskvärt nytryck 2019. Den baserades på tornseglarstudier under tio somrar i en tornbyggnad på Oxford University Museum of Natural History. Lack var då redan känd för många fågelintresserade efter sin framgång med det etologiska verket om den alltid så populära rödhaken, *The Life of the Robin*, som utkom krigsåret 1943 och i nytryck 2016 och därtill *Darwin's Finches* 1947. Han skrev populärvetenskapligt och var också en god stilist. Sådana här böcker vill vi ha om många arter.

Nu föreligger en bok som jag vill framhålla som ett viktigt verk om tornseglaren: Sarah Gibsons *Swifts and Us* med undertiteln *The Life of the Bird that Sleeps in the Sky*. Och förutom att sova i korta intervaller äter tornseglarna i lufthavet, och där letar de partner, parar sig,

samlar bomaterial (vindburna strån och fjädrar) och spanar in möjlig boplats.

Boken är ett välskrivet verk som tar upp de flesta sidor i tornseglarnas existens. På hela 328 sidor i 24 kapitel, med ett bokformat på 223 x 145 mm, tar författaren oss med på en väldig resa i både tid och rum och vi kommer långt in på tornseglarnas beteenderepertoar med familjeliv och flygsätt, deras kroppsbyggnad, läten, relation till människan, årscykel med lång migration till och från Afrika och mycket mer. Ofrivilligt och olyckligt strandade individer på marken skriver hon också om.

Till stor del är boken en reportagebok och det blir givande nedslag i flera europeiska länder. Under fem års tid har Sarah Gibson fördjupat sig i ämnet och med stor framgång sökt upp de entusiaster i flera länder som engagerar sig för arten. Det är rörande hur dedikerade per-

soner arbetar för tornseglarnas väl och ve. Ibland är detta inte lätt bland oförstående människor men goda resultat rapporteras från flera håll.

Detta sker i en tid av betydande nedgångar i många länders tornseglarpopulationer. Antalet tornseglare som skänker liv och intensiv, livsbejakande rörelse under vår efterlängtnade sommarhimmel avspeglar till stor del tillgången på boplatser. När våra städer och andra bebyggda områden växt upp under århundradena har vi oavsiktligt erbjudit häckningsmöjligheter i alla de skrymslen och håligheter som funnits i våra byggnader. Men nu gör vi husen tätare och det anser vi vara kvalitetsförbättring. Allt fler tornseglare och gråsparvar blir då hemlösa. Lösningen är tornseglarholkar och några specialdesignade tegelstenar per lämplig hög byggnad. En annan besvärighet är den minskande tillgången på insekter, det enda tornseglarna kan livnära sig på under den ständiga luftfärden.

Boken handlar i första hand om tornseglaren *Apus apus*, den enda av arterna i Apodidae som är utbredd över i stort sett hela Europa utom Island. Men författaren söker också entusiastiskt upp blek tornseglare *Apus pallidus* och den påfallande större och mer distinkt tecknade alpseglaren *Apus melba* i Sydeuropa. Likaså möter hon vitgumpseglare (tidigare kallad kafferseglare) *Apus caffer* och stubbstjärtseglare *Apus affinis* som numera återfinns i södra Spanien. Det innebär fem tornseglararter inom Europa.

I bokens mitt finns åtta sidor med fina färgfoton. Den löpande texten är sparsamt illustrerad med svartvita foton som dock är förvånansvärt dåligt återgivna, mörka och otydliga.

Sammanfattningsvis är boken en rik kunskapskälla om tornseglaren och inte minst en mycket kärleksfull beskrivning av arten och hur den har det i dagens värld. Den rekommenderas till alla som ser tornseglarnas korta vistelse hos oss som outhärlig när det är tid för oss att avnjuta den sköna sommaren så mycket vi hinner. Utgivning på svenska vore inte fel.

ARNE OHLSSON

Tracks & Signs of the Birds of Britain and Europe

Roy Brown, John Ferguson,
Michael Lawrence & David Lees
Bloomsbury Wildlife
Häftad (paperback), 416 sidor
Naturbutiken 415 kr

En bok för alla som vill kunna identifiera fågelarter utifrån de ledtrådar de lämnar efter sig. Första upplagan gavs ut 1987. Detta är den tredje, helt omarbetade upplagan med en del nytt material inklusive en del nya färgplanscher och nya fotografier, illustrationer och diagram.

Boken har ett brett omfång. Den inleds med en genomgång av europeiska habitatzoner, zon för zon med typiska fågelarter. Ett oväntat grepp i en spårbok, och jag funderar över meningen med kapitlet. Därefter behandlas olika typer av spår från fåglar i ett antal kapitel: fotavtryck, fågelbon, matrester, spybollar, spillning, skallar samt fjädrar. Enligt bokens titel behandlas fåglar från brittiska öarna och Europa, men antalet arter som täcks varierar rejält mellan olika kapitel.

De vackraste illustrationerna finns i det omfattande kapitlet om fågelfjädrar. Utvalda vingpennor och stjärtpennor illustreras för varje art. Men de 245 arterna presenteras inte i systematisk ordning, utan efter fjädrarnas storlek. Kapitlet inleds därför med små fåglar och avslutas med stora fåglar. Det fungerar ganska bra när fjädrar från kungsfågel och gärdsmyg jämförs med mesfjädrar. Men ibland blir jämförelserna häpnadsväckande. På ett uppslag jämförs fjädrar från alpseglare, skäggtärna, nötkråka och (håll i er) mindre lira. Även om fjädrarna kanske är ungefär lika stora så är det osannolikt att kunna välja mellan dessa fyra arter om man hittat fjädrar i rätt storlek. Deras utbredningsområden överlappar knappt. Men kapitlet är lärorikt, och jag kommer att konsultera boken varje gång jag hittar fjädrar framöver.

Kapitlet om skallar är spännande, användbart och vackert illustrerat med tuschteckningar. Jag skulle gärna ha teckningarna som tavlor på hallväggen. Med bokens hjälp verkar det fullt möjligt att artbestämma en andskalle som man hittar på stranden. Men jag saknar ett

liknande kapitel om fågelbröstben. Här är jag fortfarande hänvisad till Fältbiologernas lilla skrift om fågelbröstben från sent 60-tal som står i min bokhylla.

Kapitlet om spårmorfologi hjälper läsaren att se vilken fågelart som lämnat ett visst fotavtryck. Här finns mycket kunskap samlad, inte bara om fotavtryckets form och mått och hur arter och familjer skiljer sig åt. Här står också att man ska ge akt på hur avtrycken från fågelns höger- och vänsterfötter relaterar till en tänkt mittlinje, och om fotavtrycken är vridna inåt eller ej. Jag läser fascinerat om skillnader i tållängd i fotavtryck från olika vadare. En ny fältbestämningsdimension öppnar sig.

Kapitlen om fågelbon, matrester, spybollar och spillning är välillustrerade, men är en översikt snarare än en artvis genomgång. Andra kapitel dyker mer på djupet. Jämförelsen av näbbspår i sanden från kärrsnäppa, strandskata och storspov är mycket intressant och knyter an till hur de olika arterna furagerar. Men ibland tar bokens författare sig själva på lite väl stort allvar. I kapitlet *Feeding Signs, Pellets and Droppings* finns sidan *False feeding signs* med foton som illustrerar felbestämningsfallor.

Ett av dem föreställer snö med små hål i. Bildtexten lyder "Raindrops on ice, not bill marks". Nästan lite Jan Stenmark-varning på den!

Sammanfattningsvis är detta en udda men intressant bok. Som fältornitolog har jag kanske lite svårt att gå i gång på den, även om avsnitten om skallar och fjädrar är givande. Det är en bra referensbok när man undrar vad det är för skalle, spyboll, fotavtryck eller fjäder man hittat ute i markerna. Men bokens pris är för högt för att man ska okynnesköpa den.

MIKAEL ARINDER

Ge dig ut och skåda vadare!

Vadarsträcket är i full gång efter midsommar. Vill du se adulta fåglar i häckdräkt som rastar så ska du ge dig ut och titta på vadare i juli. De är då på väg söderut mot övervintringsområden i Afrika, Sydeuropa och Mellanöstern. Mot slutet av juli har många av fåglarna påbörjat sin ruggning till vinterdräkt. De är då inte längre lika granna som de var några veckor tidigare.

Under augusti och en bit in i september fortsätter vadarsträcket, men nu är det i huvudsak ungfåglar (1K) som rastar. Ungfåglarna har annorlunda dräkter än de adulta fåglarna med kombinationer av varmbeige, brunt, svart och vitt. En del upplever att ungfåglarna är svårare att artbestämma. På nästa uppslag visas adulta småvadare på vänster sida, och motsvarande arters ungfåglar på höger sida.

Vilket väder är bäst?

Perioder med omväxlande sommarväder är bra för vadarskådning. En bra dag kan ge uppmot 25 olika vadararter. Väderomslag till regn och rusk kan ge stora ansamlingar av vadare, medan veckor i rad med fint väder sällan ger höga siffror av rastande vadare.

Vadarlokaler i Skåne

För att hitta till lokalerna som omnämns nedan kan du söka på lokalens namn på <https://svenskafagellokalerna.se/regionalforeningar/skanes-ornitologiska-forening> eller slå upp dem i *Skånsk Skådarguide*. De allra flesta vadarlokaler är beskrivna. Kartan på nästa sida visar var i Skåne lokalerna ligger.

I Nordvästskåne är Skälderviken bra för vadare: Klören/Sibirien, Sandön (tillträdesförbud på vissa delar 1 april–15 juli), Rönnen (tillträdesförbud ute på ön hela året), Farhult/Jonstorp (tillträdesförbud på vissa delar 1 april–15 juli). Besök även Hasslarps sockerbruksdammar som ligger i närheten. På Bjärehalvön är Lervik och Stora Hult strax norr om Vejbystrand bra, liksom Torekovs rev och Torekovs hamn.

Längs Öresundskusten kan följande lokaler vara givande för vadarskådning: Borstahusen, Saxåns mynning, södra Lundåkrabukten (plattformen mitt emot infarten till Järavallen), Salviken, Vikhögs ängar, Löddesnäs, Lomma norra, Lomma södra, Spillepeng, surfklubben på Klagshamns udde, Terekudden vid Bunkelflo

En av dammarna vid Örtofta sockerbruk. Foto: Mikael Arinder.

strandängar, samt Tygelsjöbäckens mynning. Tänk på att det kan vara svårskadat i motljus på kvällen på dessa lokaler.

I Sydvästskåne finns Skånes kanske bästa lokaler att titta på vadare: Skanörs revlar (gärna på morgonen innan nudisterna kommer för att bada), Bakdjupet, Ålasjön och Slusan vid Skanörs hamn, Nabben, Ångsnäset (tillträdesförbud 1 april–15 juli), Gröna jaktstugan i Foteviken, och Lilla Hammars näs (tillträdesförbud 1 april–15 juli).

Några inlandslokaler av rang för rastande vadare är Örtofta sockerbruksdammar, våt-

marken vid Klingavälsåns utlopp, samt Böringe mad.

Längs sydkusten kan följande lokaler vara bra: Stavstensudden, Beddingestrand, Haken, Skarviken, "Världens ände" i Ystad, Risteören vid Örnahusen samt Norrekås.

I Nordostskåne är Äspet, Fårabäck och Terraviken vid Landön fina rastlokaler, liksom inlandslokaler Iternäset utanför Kristianstad.

Rapportera dina obsar på Artportalen samma dag som du varit ute. Då kommer dina observationer till glädje för andra skådare som kan bege sig till bra rastlokaler nästa dag.

Skånes främsta vadarlokaler. 1. Torekovs rev; 2. Torekovs hamn; 3. Lervik; 4. Stora Hult; 5. Klören/Sibirien; 6. Sandön; 8. Farhult/Jonstorp; 9. Hasslarps sockerbruksdammar; 10. Borstahusen; 11. Saxåns mynning; 12. Södra Lundåkrabukten (Järavallen); 13. Salviken; 14. Vikhögs ängar; 15. Löddesnäs; 16. Lomma norra; 17. Lomma södra; 18. Spillepeng; 19. Terekudden vid Bunkeflo strandängar; 20. Surfklubben på Klagshamns udde; 21. Tygelsjöbäckens mynning; 22. Lilla Hammars näs; 23. Gröna jaktstugan i Foteviken; 24. Skanörs revlar; 25. Bakdjupet, Ålasjön och Slusan vid Skanörs hamn; 26. Nabben; 27. Ångsnäset; 28. Örtofta sockerbruksdammar; 29. Klingavälsåns utlopp; 30. Böringe mad; 31. Stavstensudden; 32. Beddingestrand; 33. Haken; 34. Skarviken; 35. "Världens ände" i Ystad; 36. Risteören vid Örnahusen; 37. Norrekås; 38. Äspet; 39. Fårabäck; 40. Terraviken vid Landön; 41. Iternäset. *Kartunderlag: Google Earth Pro.*

Kærrensnaäppa adult. Foto: Mikael Arinder.

Spovsnaäppa adult. Foto: Mikael Arinder.

Sandlöpare adult. Foto: Mikael Arinder.

Myrsnaäppa adult. Foto: Mikael Arinder.

Småснаäppa adult. Foto: Mikael Arinder.

Mosnaäppa adult. Foto: Mikael Arinder.

Vadarfotografering

För dig som vill fotografera vadare rekommenderas en låg position. Sitt på marken eller (hellre) ligg ner för att komma i jämnhöjd med vadarna. Bakgrunden blir då frilagd och oskarp, och fåglarna framträder fint på bilden. Ett liggunderlag gör fotograferingen till en torrare upplevelse.

Den drivne fågelfotografen fotograferar vadare liggande i ett fotogömsle. Vid liggande fotografering kan det vara bra att sätta på en vinkelsökare på kameran för att spara nacken.

Kustsnaäppa adult. Foto: Mikael Arinder.

Kärnsnäppa 1K. Foto: Mikael Arinder.

Spovsnäppa 1K. Foto: Mikael Arinder.

Sandlöpare 1K. Foto: P-G Bentz.

Myrsnäppa 1K. Foto: Mikael Arinder.

Småsnäppa 1K. Foto: Mikael Arinder.

Mosnäppa 1K. Foto: Mattias Ullman.

Kustsnäppa 1K. Foto: Mikael Arinder.

Vill man inte lägga kameran direkt på marken så kan man stödja teleobjektivet mot en påse ris eller liknande. Eller så använder man ett litet bordsstativ med kulle. Snabba slutartider i kombination med inställningen kontinuerlig autofokus krävs för att få skarpa bilder på vadarna som oftast kilar omkring hela tiden. Håll hela tiden autofokuspunkten på fågelns öga (snarare än på fågelns vinge) för att sätta skärpan perfekt.

MIKAEL ARINDER
KÄVLINGE

Vita Vråken till minne

I förra numret av *Anser* berättade Carl-Axel Bauer om en vit ormvråk vid namn Vita Vråken. Det förmodades då också att denna vackra vråk nu var avliden. Tyvärr kan vi nog, trots att kroppen aldrig hittats, konstatera att så är fallet.

En person som kände vråken väl är Patrik Axelsson. Han har ägnat mycken tid åt att fotografera den och även lärt känna vråken väl. Så här beskriver Patrik Vita Vråken:

Vita Vråken dök upp något år innan den blev inskriven i Svalan (dåvarande Artportalen) första gången omkring 1995. Man trodde då att man såg en fjälluggla på håll. I de första rapporterna på Svalan beskrevs han också som en hona. Men att det var en hane förstod jag ganska snart eftersom jag en gång bevittnade en parning. Denna mycket vackra ormvråk höll till i skogen nedanför Hasse Andersson i Kvinna-böske bands bostad och Hasse var med mig i gömslet vid något tillfälle.

Carl-Axel nämner i sin text att Vita Vråken sågs redan 1995. Men hur gammal var den då? Med sina minst 26 år på nacken kan den mycket väl ha tangerat eller t.o.m. slagit det rådande svenska åldersrekordet på 27 år och sju månader. Därför tror jag inte att leucismen, som färgfelet beror på, innebar några nackdelar. Vråken var duktig jägare, men verkade trött

och ointresserad av mat i slutet. Hans hona försvann förra vintern och dessförinnan hade paret häckat med lyckat resultat i tre år. En ny häckning påbörjades under sommaren 2021, men då alltså med en annan hona. Resultatet av denna häckning är jag osäker på. Om Vita Vråken dog av hjärtesorg eller av hög ålder går nog inte att fastställa. Troligtvis av det sistnämnda.

Vita Vråken har inte hittats sen den försvann, men reviret är tomt och den plats där den hade nattkvist och även tillhåll när den ville ta det lugnt är helt tomt. Det finns både räv och mård där så att hitta någon kropp är nog tyvärr svårt. Kanske lösa fjädrar?

Därmed kan vi sätta punkt för ett långt liv och för en unik och i bygden högt värderad fågel.

PATRIK AXELSSON
HÄLIJLT

Vita Vråken har lämnat oss. Foton: Patrik Axelsson.

Växtrelaterade fågelnamn

I *Anser* 2022:1 på sidorna 44–45 tog vi upp något om svenska fågelnamn som anspelar på olika habitat. Att drygt två dussin namn kommit att förknippas med växter i fåglarnas livsmiljö är lätt att förstå. Hur träffsäkra namnen är varierar en aning.

Träd

Som vi nämnt då och då i *Anser* är en betydande del av Sveriges yta trädbevuxen. Skog eller åtminstone trädplantager för timmerproduktion växer på 69 % av våra 447 425 kvadratkilometer (men nästan 8 % av ytan utgör sjöar och andra vatten). Sex eller sju fåglar har "trädnamn". En av arterna är dock tveksam: pilfincken. En del menar att den svarta fläcken på den vita pilfinkskinden påminner om en pil – men den trivs längs skånska pilevallar.

Någon speciell preferens för björk har väl inte björktrasten, men namnet tar oss lämpligen bort från det gamla snöskata – kråkfågel är den ju inte. Gransångaren är ingen granskogsspecialist men taltitan hör hemma i barrskogen. Träd i allmänhet passar in på trädkryparen som med flit undersöker stam efter stam, trädlärkän som sjunger stilfullt från en gren och trädpiplärkan som fallskärmsglider mellan revirets träd.

TÖRNSÅNGARE. Foto: P-G Bentz.

Buskar

Buskskvättan (och den svarthakade "kusinen") sitter gärna i toppen på en liten buske på sommarängen. Törnskatan har stor praktisk nytta av taggiga buskar och snår för hållande av mer eller mindre färska matförråd i form av småkryp på taggarna, medan törnsångaren är mer en fågel som från gårdsgårdar och träddråer låter höra sitt flitigt upprepade *vill ni, vill ni bara det* även efter midsommar. Taggiga enebuskar är kanske inte bästa sammankoppling med lövskogsfågeln entita men videsparven är acceptabelt placerad i mer eller mindre sumpiga skogar i norr, där det mångenstädes växer en hel del vide.

Markvegetation

Att gräsanden förknippas med gräs är kanske en smula brist på fantasi. Ljungpiparens vemdiga, utdragna rop som hörs på långt håll kan gott avnjutas från en väldoftande ljunghed och det är en smält förtrollande upplevelse.

Jordbruksväxter

Modernt, rationellt jordbruk är allt annat än gynnsamt för fågellivet. Vi ser hur jordbrukslandskapets invånare ständigt minskar. Bara 8 % av Sveriges yta är jordbruksmark, men hela

45 % i Skåne. Sädgåsen anspelar på våra fyra traditionella sädesslag medan kornsparv och kornknarr har mer specifika namn. Båda är mestadels undanträngda och det är många årtionden sedan kornknarrs *crex-crex* var ett karaktärs ljud i slättbygderna under de ljusa sommarnätterna. Vad ärtångaren har med ärtväxter att göra så man kanske undra.

Lavar och mossor

Att gömma matbitar i barrträdens hängande svartlavar är en god strateg för lavskrikan, denna nyckfullt uppdykande önskeart när man besöker det nordliga skogslandet.

Vass, säv och rörväxter

Vassen är ett svårtillgängligt rike. Livet där är inte helt lätt att avslöja och det är inte att undra över att rördrommen förefaller hemlighetsfull och har stimulerat människors fantasi och läggning för vidskeplighet. Rörhönan är mer synlig när den traskar runt och sävsparven sjunger sin enkla strof ofta exponerad. Sävsångaren (med rörligare sång än rörsångaren) och rörsångaren (med sävligare sång än sävsångaren) ger stark karaktär åt vassbältena i den sköna försommaren. Där vassbältena är frodiga i våra fina fågelsjöar är det också värt att i sommarnattens stillhet lyssna efter vassångaren, vars stämma är relativt ny hos oss och förunderligt lik en spelande gräshoppa.

Nötter

Nötter är nyttiga och viktiga för många skogsinvånare. Inte minst hasselnöten är av avgörande betydelse för flera bevingade och fyrfota arter. Så innehåller den också 62 % fett, 13 % proteiner, åtta mineraler och åtta vitaminer. Frukterna på ek och bok är förstås också nötter även om vi kallar dem ollon. Nötskrikan, nötkräkan och nötväcken konsumerar, samlar, gömmer och inte minst sprider de nötbärande växterna för både skogens och individernas framtid.

ARNE OHLSSON
LUND

RöRhöna. Foto: P-G Bentz.

SÄVsångare. Foto: Göran Lenz.

NÖTskrika. Foto: Mikael Arinder.

Ej sedda i Skåne

När jag av någon anledning kryssade i kända skånefynd i en av de senare svenska krysslis-torna blev det många kryss. Det handlar om BirdLifes "Sverigelistan" med 300 av de vanligast förekommande arterna i Sverige. Det finns alltså 300 arter på listan och den blev nästan helt full. Men det fanns sex luckor: 294 av de i Sverige vanligaste förekommande arterna är alltså vid minst ett tillfälle sedda i Skåne. Vilka är då de osedda? Jo, föga överraskande norr-ländska sådana: dal- och fjällripa, slaguggla, nordsångare, lappmes och lavskrika.

Enligt Artportalen och Tommy Tyrberg är de närmsta fynden dessa:

Dalripa: Göteborgstrakten 1909.

Fjällripa: Ramvikslandet, Bohuslän 1985.

Slaguggla: Ålem, Mönsterås 2008.

Nordsångare: Nidingen 2016, Utlängan, Ble-kinge 2015, Öland 4 fynd, senast 2016.

Lappmes: Limmared, Västergötland 1984.

Lavskrika: några fynd i Småland varav ett i Bjällebo, Vrigstad, Jönköpings län 21 januari 1987 (Tyrberg 1988) kanske är bäst dokumenterat.

Vilken blir den första i Skåne av dessa sex? Fyra av dem känns helt hopplösa och slagugglan blir nog också svår, såvida den inte åker tåg! En död slaguggla lär nämligen ha hittats på en järnvägs-vagn på Malmö Central en gång i tiden. Så mitt tips blir nordsångaren. Eftersom det finns sen-tida fynd i två angränsande landskap samt på Öland (och Danmark) i tämlig närtid, känns det inte helt omöjligt. Men det blir nog en uppgift för några av våra ringmärkare att fixa detta.

Referens

Tyrberg, T. 1988. Fågelrapport för 1987. *Vår Fågelvärld* 47:411.

KENNETH BENGTSO
ARLÖV

Nordsångare – Ännu ej sedd i Skåne. Foto: Mikael Arinder.

Lappmes – Som närmast i Västergötland. Foto: Mikael Arinder.

Lavskrika – Sedd i Småland, men ... Foto: Bengt Grandin.

Första fyndet av dvärgsnäppa i Sverige

Klingavälsåns mynning har sedan återmeandringen och dämmets anläggande 2009 successivt omvandlats till ett intressant våtmarksområde. Jag sköter sedan 2016 nivåregleringen åt Länsstyrelsen, och 2018 anlades också några öar som verkligen gynnat t.ex. skärfläckor och fisktärnor. Det är därför extra kul att följa utvecklingen och det har blivit min självklara hemmalokal som jag försöker hinna besöka dagligen, i synnerhet i maj månad.

Fredagen 13 maj var det äntligen lite intressant väderläge och strax efter lunchtid kom det igång med ganska rejäla skurar. En svart stork passerade mot söder över lokalen strax efter halv två, vilket var lite störigt att missa, och efter att ha avslutat lite arbete vid datorn och administrerat en smula på familjefronten så tog jag mig ut en sväng vid 17-tiden. Tyvärr verkade regnet inte orsakat något markant nedfall, men en del mer grönbenor kanske det var. Efter ett tubsvep runt området började jag kolla öarna, mest för att se så det fortfarande ruvade 13 skärfläckor som på morgonen.

I södra delen av den största ön fick jag syn på en liten knubbig *Calidris*, varmt och hyfsat strukturerat tecknad på översidan, med smala vita "hängslen" och kort i kroppen. En småsnäppa! Alltid kul på våren på hemmaloken. Men när jag zoomat in ordentligt så traskade den lite bortåt och tack vare en gynnsam vinkel såg jag alldeles tydligt att den inte hade de förväntade kolsvarta småsnäppebenen. De var snarast ljusbruna! Adrenalinpåslag till max. Jag insåg ju att om det var korrekt att den hade ljusa ben så kunde detta vara en dvärg-/långtåsnäppa. Med det korthalsade, knubbiga intrycket som den gav så kändes dvärgsnäppa som den heta kandidaten. Jag satte på mobiltelefonen på tuben och försökte filma för att om möjligt få en rimlig dokumentation. Tyvärr lyckades jag inte se någon ljus benfärg när jag kollade filmsnuttarna och började tvivla, vad är oddsen för en dvärg-/långtå? Nästan noll...

Dvärgsnäppan med fisktärna vid Klingavälsåns mynning 14 maj 2022.

Foto: Ronny Malm.

Då började det dessutom regna, och jag insåg att det gick verkligen inte att varken se vettigt eller filma. Jag tänkte lite uppgivet att det så klart var en småsnäppa ändå. En tur bort till gömslet och lite tubande under tak blev det så länge medan pulsen sakta stabiliserades. Nu lokaliserade jag vadaren på sydkanten av ön, men nu tillsammans med en mosnäppa. Då blev det rejält uppsving i nervositet igen. Den var alldeles uppenbart mindre än mosnäppa och den såg faktiskt inte ut som en småsnäppa i t.ex. huvud- och bröstteckning. Tydligt ögonbryn, tygel och inramade mörka örontäckare. Och saknade den mer rödbruna ton som småsnäppa borde ha i fräsch sommardräkt.

Regnet avtog lite. Jag gick ut igen för att stå så nära som möjligt och i lä för västvinden från videbuskar öster om gömslet. Något större fåglarna på ön, så det blev ett litet uppflog och snäppan lät uppenbart att döma av näbbbrörlserna. Tyvärr var militärovningen igång för fullt och dränkte ljudet. Men det fick min adrenalin-störda hjärna att tänka på att lätet ju faktiskt en riktigt bra karaktär mellan de olika arterna, så jag började bläddra och lyssna bland ljudfiler på dvärg- och långtåsnäppa. Jag lät ljudet vara hyfsat högt och tänkte att den knappast lär bli bortskrämd av ett svagt lock på 150 me-

Dvärgsnäppan drog många skådelystna. Foto: Mikael Arinder.

ters håll, men svarar den så är ju väldigt intressant. Den verkade faktiskt höra något och låt igen. Återigen kunde jag inte höra något p.g.a. stridsvagnarna. Men rätt vad det var lyfte den och flög mot mig och landade på den närmsta ön (100 m avstånd)! Jag spelade in samtidigt och fick en kort inspelning av lätet som var en kort drill, men längre och inte helt likt de lock-/flyktläte jag är bekant med från långtå- och dvärgsnäppa. Vad jag kunde bedöma uteslöt lätet små- och mosnäppa, men däremot blev jag inte klok på om det möjligen ändå kunde vara långtåsnäppa? Dessutom var det just långtåsnäppans lockläte jag spelade upp innan den flög mot mig.

Nu stod den så pass nära att de ljusa benen var ett faktum. När dessutom Mikael Calner kom utsläntrandes med familjen och kunde verifiera karaktärerna så kände jag att nu var det dags att inse att det faktiskt var en megarraritet vi tittade på, så jag lade ut en bild på det lokala Bandet (LuX). Strax därefter kom samtal från olika håll som indikerade att jag faktiskt inte var galen och Jens Stålberg lade ut info även på Bird Alarm. Undertecknad och de snabbt anslutande skådarna var rörande över-

ens om att det såg bra ut för dvärgsnäppa, men det räcker ju inte för att bekräfta en ny Sverigeart. Mycket fokus på kvällen lades alltså på fotografering och dokumentation. Med det faktum gnagande i bakhuvudet att det kändes som den svarat på just långtåsnäppelätet, så tog det mig egentligen hela kvällen innan jag kunde samla ihop mig till att känna att det faktiskt var en dvärgsnäppa.

Dagen därpå var fågeln tack och lov kvar, och kunde ses rimligt väl och fotograferas av tillresta skådare från kl. 05:00 till 21:30. Efter lite lugnare väder natten till 15 maj var snäppan borta.

Bevakning av en vettig hemmalokal dag ut och dag in kan verkligen löna sig! Särskilt om man är ute i regn och rusk, även fredagen den 13:e...

JENS MORIN
HARLÖSA

Redaktionell kommentar:

Observationen av dvärgsnäppan är ännu inte granskad och godkänd av Raritetskommittén.

Ny häckfågel i Skåne och Sverige – styltlöpare!

Ett par styltlöpare lade sig att ruva i en sedimenteringsdamm vid Örtofta Sockerbruk i maj 2022. Det var första gången denna art gjorde ett häckningsförsök i Sverige. Redan förra året sågs styltlöpare i samma område och då handlade det sannolikt om ett par som häckat framgångsrikt på Amager i Danmark och som sedan tog sig till Örtofta med sina tre ungar. Det misstänktes därför att det var samma fåglar som i år valde Örtofta som häckningsort.

Styltlöparparet uppträdde i år först vid näraliggande Skarhults våtmark men övergav alltså denna plats till fördel för Örtofta.

Styltlöparen förekommer i alla världsdelar och är under spridning norrut i Europa. I Danmark har det gjorts flera häckningsförsök sedan de två första (misslyckade) 1994 och 2005. Det ska också ha kläckts några ungar i Danmark 2013, men hur det gick för dem är okänt för mig. Om det skett fler häckningar 2014–2020 vet jag inte heller, men 2021 ska arten alltså ha häckat framgångsrikt på Amager.

Det har inte gjorts upphetsande många fynd av arten i Skåne. Det första, tillika Sveriges första, gjordes 1944, då tre individer sågs vid Sjölund, Malmö. Därefter gjordes det ytterligare nio fynd t.o.m. 2016, då en individ sågs vid Ängsnäset, Falsterbo 17 september. Det elfte fyndet dröjde sen till 2021, då två individer sågs vid Ilstorp 2 maj och förmodligen samma vid Pulken dagen efter och åter i Klingavälsområdet 7 maj. Därefter dök den "danska familjen" upp vid Örtofta 9 augusti och de stannade till den 20:e i samma månad.

Därmed är vi framme vid årets händelse. Det började med två fåglar vid Skarhults våtmark 23 april och den dagen sågs också parning. Paret sågs på lokalen till 28 april och dök sedan upp vid Örtofta 1 maj. Här sågs de ruvande för första gången lördagen 7 maj.

Lokalen som styltlöparna valde består av flera anlagda dammar, där bruket depo-

nerar slamjord från betor och dessa dammar måste efterhand tömmas på sediment. Tyvärr valde fåglarna den absolut sämsta dammen för sin häckning, eftersom bruket höll på med att rensa just denna damm inför kommande betkampanj. Arbetet pågick när fåglarna valde boplatz och de ruvade enligt flera uppgifter tryggt vidare trots pågående arbete. Men oron för fåglarna var stor och 11 maj avbröt länsstyrelsen arbetet i väntan på slutgiltigt beslut. Om jag uppfattat allt rätt blev beslutet en skyddszon på 100 meter runt redet. Ett visst arbete var nämligen nödvändigt eftersom vattennivå annars skulle ha översvämmat redet. Det ska i sammanhanget sägas att SkOFs kontakter med bruket i denna fråga enbart var positiva. De tog hänsyn så länge arbetet pågick fullt ut och därefter var det länsstyrelsens besked som gällde.

Allt förlöpte väl och styltlöparna sågs ruvande senast fredagen 27 maj. Det hade då gått tre veckor och kläckning förmodades ske inom få dagar. Men – under lördagen 28 maj sågs inga styltlöpare på platsen och skärfläckorna som också ruvat i dammen hade även de lämnat sitt bo. Flera personer besökte området de följande dagarna, men inga fler observationer gjordes. I stället dök två styltlöpare upp på Amager under söndagen. Det var där som fjorårets häckning skedde och allt tyder på att det är samma par som setts där och i Skåne under 2021–2022 och att de nu hade återvänt till Danmark efter misslyckandet i Skåne.

Så tyvärr kunde vi bara bokföra ett misslyckat häckningsförsök detta år. Framtiden får utvisa om arten återkommer och om Skåne får en ny regelbunden häckfågel.

KENNETH BENGSSON
ARLÖV

Råkornas första fredliga vår

Äntligen har vårjakten på råkornas årsungar blivit förbjuden. Den har pågått i många år och varit speciell för Skåne. Fram till 1967 var råkan fredlös i hela landet och fortsatt så i Skåne, där den helt övervägande delen av den svenska populationen fanns, och finns, till och med 1971. År 1972 infördes en kortare fredningstid under häckningen men med jakt tillåten från 16 maj och från 1977 redan från 10 maj.

Det var ju i första hand årsungarna man ville komma åt eftersom de betraktades som goda att äta. Konsumtion av de unga råkorna har i Skåne tillskrivits traditionella och kulturhistoriska värden som en vårprimör. De har ätits privat, men också på gästgivargårdar och andra restauranger. Samtidigt har klagomålen varit många över deras ihållande skrån och spillning i trädgårdar, på hus och bilar, när råkkolonierna etablerats nära bebyggelse. Kommunala skyddsjägare har varit aktiva. Med andra ord, bakgrunden till jaktformen är en nära nog unik kombination av egennyttja och ogillande.

När Sverige blivit medlem i EU 1995 skulle vi också anpassa oss till deras fågeldirektiv. En av

hörnstolparna är att fågeljakt inte får äga rum i häckningsperioden. Jakten på unga råkor när de just höll på att lämna bona i maj kolliderade följaktligen med direktivet. Då införde Sverige s.k. skydds jakt 10 maj – 10 juni med förbehållet ”om det behövs för att förhindra sanitär olägenhet”. Hur kunde detta förbehåll avgöras? Det var inte glasklart och missbruk har förekommit. Konsumtionen av råkungar innebar också att de fick ett kommersiellt värde.

Jakten på årsungarna har kritiserats, anmälts till EU och uppmärksammats i bl.a. *Anser*. Det skulle dröja 26 år efter Sveriges anslutning till EU:s fågeldirektiv innan beslut togs att skydds jakten skulle avskaffas. Det kom i samband med nya jakttider från 1 juli 2021, som alltså innebär att våren och försommaren 2022 blev den första utan traditionen med jakt på de unga råkorna. Det blev också svaret på en fråga vi ställde i *Anser* 2006 om jakten på råkungarna som seglivat fenomen: ”Kommer den någonsin att upphöra?”

ARNE OHLSSON
LUND

Den unga råkan – äntligen fredad. Foto: P-G Bentz.

Omgivna av dinosaurier

Dinosaurier är fantasieggande varelser. Deras tid och dominans på vår planet var lång men kom till ett plötsligt, dramatiskt och våldsamt slut för 66 miljoner år sedan. Ett objekt från rymden, asteroid eller komet med en diameter på tolv kilometer, slog av mycket att döma ner på jorden. Platsen anses vara vad som nu är halvön Yucatán i Mexiko.

Det blev ett massutdöende men exempelvis krokodilerna överlevde och det gjorde också förfäderna till de fåglar vi intresserar oss för idag. Utan tvivel var "skräcködlornas" undergång utmärkt för de första fågellika varselernas evolution. Det har inte varit helt lätt

att förklara varför det hemska nedslaget inte blev slutet för de djur som trots allt överlevde. Frågan är som upplagd för diskussioner och många teorier.

Idag menar forskare att det främst är fyra orsaker som gör att vi nu kan avnjuta runt 10 000 arter fåglar. Eller om man så vill, vår tids dinosaurier - eller "moderna" ättlingar till dinosaurierna som alla har den enastående uppfinningen fjädrar.

De tidiga fåglarna var relativt små, riktigt små jämfört med de stora varelserna som åt mycket växtmaterial eller jagade varandra. Detta gav fördelen att de behövde betydligt mindre föda

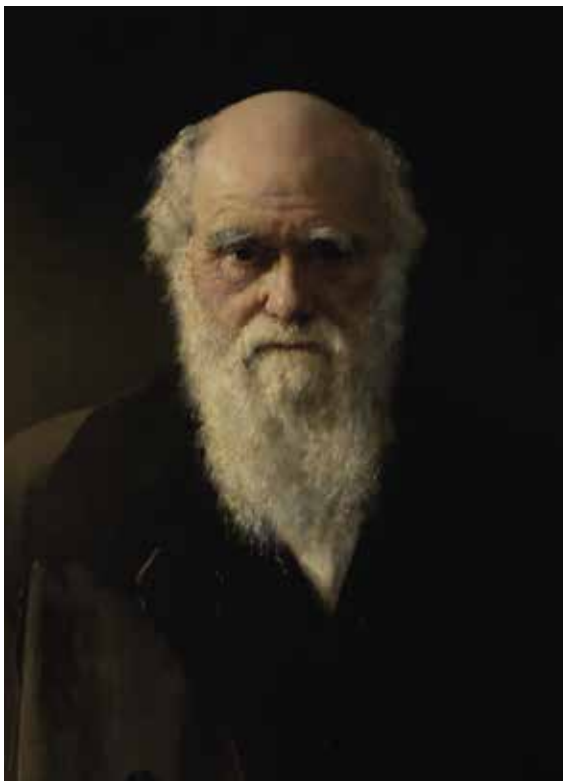
Archaeopteryx lithografica. Foto: Humboldt Museum für Naturkunde Berlin.

och hittade uppenbarligen tillräckligt på en sargad planet. Och de kunde flyga och förmodligen finna livsrum i nya områden. Strukturen i hjärnan antyder att deras anpassningsförmåga gav dem fördelar när världen vändes "upp-och-ner". Men reptilassociationer kan vissa arter fortfarande ge.

Under senare år har man funnit spännande fossil inte minst i Kina från tiden när fåglar började ta form på vägen från ödlekliknande varelser. Varje nyupptäckt fossil är så välkommet. Men det man hittade i Tyskland i mitten på 1800-talet är den verkliga klassikern och har en stor plats också i populärvetenskapen. *Archaeopteryx* har vi lärt oss säga, med artnamnet *lithographica*. Med en blygsam början i form av ett fynd av en fjäder 1855 som var 150 miljoner år gammal skulle det inom några år bli riktigt spännande. Ett så gott som komplett fossil grävdes fram i ljuset och in i vetenskapen 1860. Den vetenskapliga beskrivningen av detta epokgörande fynd följde 1861 av paleontologen Hermann von Meyer (1801–1869).

Har ni tänkt på hur lägligt fynden i Solnhofen, Bayern kom? Vad hade hänt då? Jo, det var ju i november 1859 som Charles Darwins *On the Origin of Species* (*Om arternas uppkomst*) publicerades för offentligheten. Och inleddes gjorde vad Richard Leakey (1944–2022) rättmätigt kallat "the greatest revolution" i vår uppfattning av verkligheten. Det som Darwin insåg är rätt. Efterhand har man till dags dato hittat elva *Archaeopteryx*-fossil, det senaste 2007. Alla bedöms ha varit ungfåglar. De besitter också en skönhet bevarad genom en tidrymd som för oss är oförståelig. Flera kan beskådas på tyska museer och så även rekonstruerade exemplar, påklädda med fjädrar.

Vilken illustration av livets föränderlighet som kom i dagen i det där tyska kalkstensbrottet! Vi har ofta fastnat för begreppet felande länk (*missing link*). Ett tveksamt begrepp. Vad är det som är "fel"? Övergångsform, jovisst,

När Charles Robert Darwin presenterade "On the Origin of Species" på ett möte i The Linnean Society of London 1 juli 1858 inleddes "the greatest revolution" i vår uppfattning av verkligheten enligt Richard Leakey.

Utsnitt ur originalmålning – Foto: P-G Bentz.

men kanske kan dagens djur ses som övergångsformer mellan sina förfäder och vad som kommer att finnas om miljoner år.

Archaeopteryx flygförmåga är omdiskuterad, men riktiga fjädrar hade den och "modellen" kan påminna en aning om skata, eller om de sydamerikanska regnskogarnas hoatzin, och den var stor ungefär som en korp.

Otaliga är artiklarna om *Archaeopteryx* och den är återkommande i åtskilliga böcker. Den har rentav gett namn i modifierad form med stiliserad logga (baserad på det mest kompletta fossilet i Berlin) åt det kanadensiska företaget Arcteryx som tillverkar vildmarkskläder och klätterutrustning.

ARNE OHLSSON
LUND

Kan en fågel slappna av?

En bra fråga och jag vet inte säkert svaret. Men klart är att de allra flesta fåglarna är utsatta för ständiga hot från rovfåglar och andra djur. Rovdjur som fångar och äter andra djur kallas på ett finare språk för "predatorer", och det finns en hel del sådana som har fåglar på matsedeln. Våldigt många fåglar, både små och stora, är alltså möjliga byten för dessa rovdjur och därför är det inte självklart att de får uppleva nästa dag. De måste alltså vara uppmärksamma hela tiden och kan ofta upplevas som nervösa. Man ser det t.ex. vid fågelborden. Från att småfåglarna äter i lugn och ro flyger plötsligt alla iväg och tar skydd bland buskar och träd. Någon av de små har då upptäckt eller anat en fara och gett larm – ett varningsläte. När en reagerar, reagerar som regel hela flocken och plötsligt är fågelbordet tomt.

Liknande scener kan vi se överallt: vid kusten när alla måsar och vadare plötsligt flyger iväg, eller när en stor betande gås flock liksom exploderar och far iväg. Då har en fara upptäckts och alla försöker fly.

Så helt lugna och avslappnade kan de flesta fåglarna nog sällan vara. De måste vara uppmärksamma och någon garanti för överlevnad finns det alltså sällan. Men de riktigt stora kan nog vara lugnare – svanarna t.ex. När gäss, änder och alla andra blir rädda för havsörnen simmar svanarna som regel lugnt vidare i området. Havsörnen själv har inte heller så mycket att frukta, liksom flera andra stora rovfåglar. Men de mindre rovfåglarna kan inte vara helt säkra. Stora ugglor kan ta de mindre ugglorna och flera rovfåglar kan attackera de mindre arterna.

Gräsandhona, inte helt avslappnad. Foto: P-G Bentz.

I en flock där en del är vakna går det bra att slappna av en stund. Sandlöpare. Foto: Mikael Arinder.

Så om man som fågel ska kunna känna sig någorlunda lugn och avslappnad, ska man helst vara en av de stora. Eller sitta på en trygg plats – i en mycket tät buske t.ex. Det är också en fördel att vara en bland många,

Avslappnad blåmes. Foto: P-G Bentz.

alltså en fågel i en stor flock. Dels finns det då många ögon som kan se faror och varna, dels är det större chans att klara sig om en i flocken råkar illa ut. Det finns ju så många att välja på, och varför skulle det bli just jag? I en sådan flock kan man se sovande fåglar och andra som håller på med fjädervård. Det ser avslappnat ut. Men när ett vaket öga ser något farligt går larmet och alla, även de sovande, reagerar omedelbart. Fåglar är lättväckta och måste vara det!

De flesta människor slipper idag denna oro. Men innan vi skapade ett civiliserat samhälle fanns det ständiga hot mot oss också – inte minst från andra människor. Tyvärr finns detta hot kvar i delar av världen än idag och där är nog människorna lika oroliga som fåglarna hela tiden. Att kunna slappna av kan alltså ses som en värdefull gåva.

KENNETH BENGTTSSON
ARLÖV

Chris Bladen

Sydafrikas djurliv är en rik inspirationskälla för Chris Bladen som i brons skapar naturtrogna fåglar och fiskar.

Artkaraktärerna är viktiga och ger en känsla av närhet.

Han hoppas att hans konst sprider budskapet att det vilda bör skyddas och bevaras.

Som entusiastisk fågelskådare och ivrig flugfiskare med catch-and-release har Chris Bladen finlipat sin skarpa blick för detaljer genom sina möten med fåglar och fiskar. Det blir som en vetenskap när han studerar varje art han planerar att avbilda i sina bronskonstverk och han reser mycket för att titta på, fotografera och skissa dem på nära håll.

Chris växte upp nära naturen och utvecklade ett stort intresse för det vilda och hur naturen fungerar. Fiskar, fåglar och andra djur var alltid det som intresserade honom mest. Samtidigt upplevde

han konst i sin närhet. Hans pappa tränade unga skulptörer i stensnideri, med fokus på att "se" den anatomiska formen och strukturen i materialet. Chris blev fascinerad och började snida fisk i trä och sten i tidiga tonåren.

Efter att ha kvalificerat sig som tandtekniker och arbetat med detta under ett antal år insåg Chris att han hellre ville skapa bronsskulpturer. Med de tekniska färdigheter han förvärvat i tandlaboratoriet var det en enkel övergång till modellering av skulpturer med noggrann uppmärksamhet på detaljer.

Varje skräddarsydd bronsskulptur börjar med en intensiv studie – med tanke på form, anatomi och miljön som djuret lever i, allt för att få en fullständig förståelse för arten.

Tillbaka i ateljén hemma i Cape Town/Kapstaden studeras fotografier och skisser i intrikat detalj, och sedan börjar den skulpturala processen på allvar. För Chris är den viktigaste delen att designa armeringen, eller skelettet, i metall för att fungera som bas för lermodelleringsstadiet. Beroende på verket använder Chris i nästa steg naturlig vattenbaserad eller vaxbaserad lera eller skulpturvax innan det är dags för brons. Nyligen har han börjat hämta lera från flodbankar i närheten. Han känner att detta för honom närmare jorden och naturen i dess ursprungliga form.

Fågelkonstnären

Med varje skapat verk hoppas Chris kunna inspirera till uppskattning av skönheten i vårt marina liv och i fåglarnas värld, och öka viljan att respektera och bevara dem. Även om det mesta av arbetet är naturtroget experimenterar Chris också med det abstrakta och suggestiva i form och ytstruktur.

(Översättning: Arne Ohlsson)

Chris Bladen (född 1969)

www.chrisbladen.com
info@chrisbladen.com

Chris' verk:

1. Orange-breasted Sunbird (Sidan 56).
2. Pearl-spotted Owl (Sidan 57 - överst vänster).
3. Lilac-breasted Roller (Sidan 57 - överst höger).
4. Cape Robin (Sidan 57 - nederst vänster).
5. Greater Kestrel (Föregående uppslag - vänster).
6. Steppe Buzzard (Föregående uppslag - höger).
7. Malachite Kingfisher (Ovan).
8. Tern duo (Motstående sida).

LOKALKLUBBARNAS PROGRAM SOMMAREN–HÖSTEN 2022

Alla SkOF:s medlemmar är välkomna att delta i lokalklubbarnas programverksamhet.
Om inte annat anges gäller ordinarie samlingsplats.

Lokalklubbarnas program uppdateras löpande.
För aktuell information – besök respektive klubbs hemsida
eller evenemangskalendern på SkOFs nya hemsida.

Datum	Programpunkt	Arrangör
Juli		
10	Fjärilar i Nordost. Samling kl. 09:00. Föranmälan till Staffan Nilsson 0738 433494.	LFK
17	Vadarskådning vid Äspet. Samling kl. 07:00 på parkeringen.	NöSkF
24	Vadarskådning vid Äspet. Samling kl. 17:30 på parkeringen.	NöSkF
31	Vadarskådning vid Äspet. samling kl. 07:00 på parkeringen.	NöSkF
Augusti		
21	Skådarkmorgon på Lister. Samling kl. 08:00 på parkeringen vid Kråkenabben.	NöSkF
21	Vadare vid Äspet, Åhus. Samling kl. 07:00 på parkeringen vid Sölvegatan 22F.	LFK
25	Kväll vid Krankesjön. Samling kl. 18:00 på parkeringen vid Sölvegatan 22F.	LFK
28	Sydkusten öster om Kämpinge. Samling kl. 08:00.	MOF
September		
3	Sensommarfåglar längs Edenrydkusten. Samling kl. 08:00 på MAXIs parkering i Bromölla.	NöSkF
10	Sträckskådning i Juleboda. Samling kl. 06:30 i Juleboda.	NöSkF
17	Gåsräkning. Kontaktperson: Evert Valfridsson.	NöSkF
25	Skånes Väst kust. Samling kl. 08:00 på parkeringen vid Sölvegatan 22F.	LFK
25	Till Hammrarna från Fårabäck. Samling kl. 07:00 på parkeringen vid Rinkabys skola.	NöSkF
Oktober		
8	Fågelsträck i Juleboda. Samling kl. 07:30 i Juleboda.	NöSkF
14-16	Helgexkursion till Öland. Föranmälan krävs.	LFK
15	Gåsräkning. Kontaktperson: Evert Valfridsson.	NöSkF
16	Rariteter i Nordväst. Samling kl. 07:00 vid Naturums parkering.	NöSkF
November		
6	Vindexkursion. Samling kl. 08:00 på parkeringen vid Sölvegatan 22F.	LFK
December		
4	Örn- och gåsexkursion. Samling kl. 09:00 på parkeringen vid Sölvegatan 22F.	LFK

Du har väl inte missat SkOFs nya hemsida?

Här finner Du:

- nyheter
- information om kommande evenemang, såväl nationella och regionala som lokala
 - aktuella obsar
 - skånska fågellokaler
 - pågående projekt och mycket mer

Besök www.skof.se

Lokalklubbar i Skåne

GÖINGEBYGDENS BIOLOGISKA FÖRENING (GBF) www.gbfnatur.se
Kontaktperson: Håkan Winqvist, 0725 79 48 66, familjen.winqvist@telia.com

KULLABYGDENS ORNITOLOGISKA FÖRENING (KOF) www.kof.nu
Samlingsplats: ICA Maxi, Ängelholm; City Gross, Höganäs; Olympiaskolan, Helsingborg.
Kontaktperson: Thomas Terne, 0705 67 19 80, info@kof.nu

LUNDABYGDENS FÅGELKLUBB (LFK) www.lundabygdensfagelklubb.se
Samlingsplats: P-platsen vid KFS, Sölvegatan 22 F, Lund (mitt emot Ekologihuset).
Kontaktperson: Lars G R Nilsson, 0706 96 51 80, larsgr53@gmail.com

MALMÖORNITOLOGERNA (MO) www.malmorn.se
Samlingsplats: P-platsen vid Själlandstorg (korsningen Roskilde-/Margaretavägen).
Kontaktperson: Sven-Erik Svensson, 0706 65 64 32, svenerik.svensson1949@gmail.com

NORDÖSTRA SKÅNES FÅGELKLUBB (Nösfk) www.spoven.com
Samlingsplats: Parkeringen vid naturum i Kristianstad.
Kontaktperson: Evert Valfridsson, 044-32 30 45, evert.valfridsson@natsurskyddsforeningen.se

RINGSJÖBYGDENS FÅGELSKÅDARE (GJUSE) www.gjuse.se
Samlingsplats: Parkeringen vid ICA Kvantum i Hörby.
Kontaktperson: Lars-Olof Nilsson, 0723 93 74 14, lars-olof.nilsson1@comhem.se

COCCOTTHRAUSTES (Co) – FÅGLAR I SYDOST
Samlingsplats: Meddelas i programmet.
Kontaktperson: Bengt Celander, 0709 29 95 88

GLADORNA – NÄTVERKET RAPPHÖNAN SKÅNE
Samlingsplats: Västra Stationstorget Lund (baksidan av tågstationen).
Kontaktpersoner: Monica Pedersen, 0735 50 61 47, mOnick@hotmail.com
Eva Engberg, 0708 25 66 50, seeveg@gmail.com

"Möt fåglarna öga mot öga!" eller "Titta på fåglar i lagom tempo!"

Falsterbo Fågelstation erbjuder guidningar av två slag. I höst kan du boka en guidning med bl.a. ringmärkningsdemonstration i fyrträdgården på tel. 040 47 37 03 eller via falsterbo@skof.se.

Varje lördag och söndag fr.o.m. lördagen 20 augusti t.o.m. söndagen 23 oktober arrangeras dessutom guidad fågelskådning utanför fyrträdgården "rakt under flyttfågelsträcket". Guiden finns på plats från kl 8 och fram till lunchtid. Man kan komma när man vill, ingen förhandsanmälan behövs.

Ulrika Tollgren

Låt oss presentera en kvinna med många järn i elden. Eller vad sägs om följande meritlista: styrelseledamot i BirdLife Sverige och Nordöstra Skånes Fågelklubb, politiskt aktiv i Kristianstad och engagerad i såväl scouterna som hembygdsföreningen.

Ulrika bor i Arkelstorp utanför Kristianstad och är sedan 2021 alltså Skånes röst i riksföreningen BirdLife Sverige. Där ligger frågor om fågelskydd och fågelintresse henne särskilt varmt om hjärtat. Ulrika uttrycker det så här: "Värnar vi fåglars livsmiljöer, värnas hela den biologiska mångfalden och därmed de ekosystem som alla vi som delar denna jord är beroende av. Skådandet är dessutom fantastiskt kul och fascinerande. Tänk att en enda liten blå pil (kungsfiskare) över naturumbron på väg till jobbet en grå och molntung novemberdag kan förgylla de tristaste budgetöverläggningar. En sådan upplevelse kan få mig att gå omkring med fäknigt leende hela dagen!".

I Fågelklubben, där Ulrika sedan 2014 sitter med i styrelsen, är hon också aktiv i Program- och IT-kommittén samt i redaktionen för klubbens tidskrift *Sproken*. I redaktionen ansvarar Ulrika för övrigt med intervjuer av lokala förmågor under rubriken "Fångad i flykten". Något hon nu själv råkar ut för i *Ansér*!

Hur orkar man då med alla dessa uppdrag? En god planeringsförmåga och en stark drivkraft att verka för det man tror på är viktiga faktorer och dessa egenskaper finns hos Ulrika.

Det är i skådandet jag hämtar min energi, säger Ulrika. Periodvis är jag underskådad, men då räcker det med en halvtimme vid sjön innan jobbet. Plötsligt känns lösningar till dagens problem självklara. När jag var yngre var det under löpningen som idéerna föll på plats, men löparskorna är undanställda och ena knät utbytt.

När hennes bana inom fågelvärlden började är hon inte riktigt säker på själv men Ulrika gör ett försök: "Att vistas i skog och mark har alltid funnits med och därtill en nyfikenhet på alla organismer. Några av mina tidigaste minnen var när jag matade hönsen hos en granne tillsammans med farfar. Han gav mig också undulater när jag fyllde sex år. Farfar hade en djup naturkänedom och ett oändligt tålamod med alla mina frågor och gav mig alltid sakliga svar. Min mamma

var väldigt fäst vid trädgårdens fåglar och följde deras förehavanden hela året. När jag i 20-årsåldern fick egna barn skapade vi årliga traditioner som ugglelyssning i mars, aprilbesök på Lingenäset och orrmossen, majkväll på Håslövs ängar och så vidare. Men det var nog först när yngsta dottern började skolan och jag började läsa till lärare som skådandet tog fart. Jag träffade nu andra fågelintresserade och blev medveten om Svalan (numera Artportalen) och därmed alla de olika fågelarter som faktiskt fanns i min närhet. Det blev tubinköp och medlemskap i Nordöstra Skånes Fågelklubb och sedan satt jag helt plötsligt fast i skådarträsket".

Foto: Josefín Svensson.

Oftast skådar Ulrika själv hemmavid sjön eller i den nära skogen. Bäst gillar hon att inventera och rekommenderar alla som ännu inte provat att ta sig en vinterpunktrutt eller sjöfågelrutt. Skådandet får då en större mening än att bara vara en anteckning i en obsbok. "Förutom kunskap och som beslutsunderlag ger inventeringsstrukturen utövaren en fördjupad insikt om både biotopers och arters förändringar över tid. Fåglar är dessutom så fantastiska. De finns alltid runt oss, i alla miljöer och alla tider på året och dygnet. Skådandet ökar närvaron i nuet och skärper sinnena. Livet får en djupare mening, som en del av ett större sammanhang helt enkelt" avslutar Ulrika.

KENNETH BENGSSON
ARLÖV

Per-Magnus Åhrén 1950–2022

SkOFs tidigare ordförande Per-Magnus Åhrén har lämnat oss. Han gjorde stora avtryck i föreningen under de få år han fick verka innan sjukdom satte stopp och vid senaste årsmötet lämnade han styrelsen. P-M var dock aktiv i kommittéer även efter årsmötet och ända fram till den sista striden. SkOFs styrelse har bätt vännen Anders Wirdheim att teckna några minnesord om en eldsjäl och mycket saknad kamrat.

Per-Magnus Åhrén, Limhamn, har avlidit i en ålder av 71 år. Hans närmast anhöriga är barnen Oskar och Anna Klara med familjer.

I vårens allra vackraste tid avled Per-Magnus (P-M) Åhrén efter att i två års tid kämpat mot en svår cancer på ett sätt som bara kan beskrivas som heroiskt. Han var öppen med sin sjukdom, men in i det sista fortsatte han att uppleva och fotografera den natur han älskade. Via hans bildreportage på Facebook var vi många som följde honom, och jag är övertygad om att hans öppenhet om sjukdomen och starka livsvilja gav mod till andra i svåra situationer. Men till slut fick även P-M ge upp kampen mot cancer.

Jag lärde känna P-M hösten 1964, då vi var med och bildade Halmstads Fältbiologer. Det kom att bli en mycket givande skola som gav oss ett livslångt intresse och för P-M även en yrkesbana. Efter studier i Lund och Malmö, och en kort sejour som lärare, tillträdde han en tjänst på naturvårdsenheten på länsstyrelsen i Halland 1979. Där arbetade han med ett brett spektrum av naturvårdsfrågor i drygt 20 år innan han 2002 gick vidare till en chefstjänst på Naturvårdsverket, bland annat med ansvar för förvaltning av landets skyddade områden.

Om det inte varit för att hans enhet skulle utlokaliseras till Östersund, hade P-M nog blivit kvar på Naturvårdsverket. Han trivdes med arbetet och var också mycket uppskattad av medarbetarna. Men 2006 återvände han till Halland

och en tjänst som naturvårdsdirektör på länsstyrelsen. Två år senare tillträdde han en motsvarande befattning på länsstyrelsen i Skåne, och där arbetade han fram till pensioneringen 2017.

Det är ingen överdrift att hävda att P-M under sina år på länsstyrelserna i Halland och Skåne

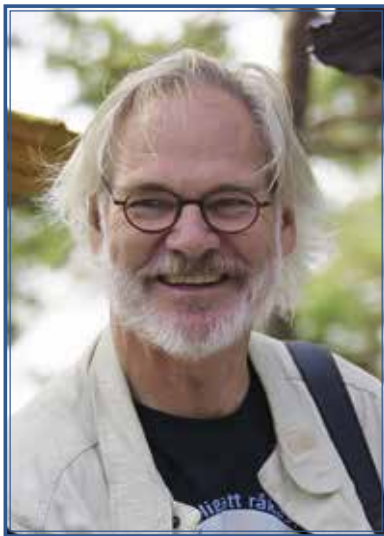
samt på Naturvårdsverket gjorde betydande och bestående insatser för såväl skyddet av natur som spridandet av kunskap om naturen. Under hans tid på länsstyrelsen i Skåne skyddades inte mindre än 11 000 hektar värdefull natur. I Halland var P-M bland mycket annat drivande vid tillkomsten av Getteröns naturum på 1990-talet.

Även om natur och naturvårdsfrågor fyllde hans arbetsliv till brädden, fortsatte PM att odla sitt naturintresse på fritiden. Hans kunskaper var breda, men kanske var fåglar, fjärilar

och naturfoto det han uppskattade allra mest. Under en tioårsperiod kring millennieskiftet var P-M ordförande i Halmstads Ornitologiska Förening och 2019 axlade han samma roll i Skånes Ornitologiska Förening. För ett par år sedan blev P-M även invald i Skånska Linnésällskapet, vilket kan ses som ett stort erkännande av hans gärning.

Tack P-M! Vi är många som uppskattat din kunskap, gärning och vänskap. Vi har också inspirerats av den kraft som du spred till oss under din sjukdomstid.

ANDERS WIRDHEIM

Nytt från SkOF-styrelsen

Under den här vinjetten kommer styrelsen att i varje nummer av *Anser* löpande informera om sitt och de olika kommittéernas arbete i såväl stort som smått med sådant som kan ha bäring för Dig som SkOF-medlem!

Med anledning av att SkOF firar sitt 70-årsjubileum hade årsmötet i år fått formen av ett heldagsseminarium med en lång rad högtintressanta fågelföreläsningar! De många deltagarna ville gärna se motsvarande arrangemang på kommande årsmöten, kanske i ett något begränsat format.

Vi börjar med ett välkomnande av Tomas Svensson som invaldes i styrelsen på årsmötet. Tomas har i flera år suttit med i SkOFs regionala rapportkommitté, rrk, och han har även assisterat Nils Kjellén och Mattias Ullman som sträckräknare på Nabben. Tomas har även glatt *Anser*s läsare med en artikel om det magnifika bergfinkpåslaget i Nordvästskåne härom året. Tomas bor med sin familj på Limhamn och han arbetar med bl.a. optik och laserljus. Ett av hans senaste fågelprojekt rörde frågan om på hur långa avstånd man kan artbestämma fåglar (och hur bra det går att bestämma avstånd utifrån bilder), ett arbete som resulterade i en uppmärksammas artikel i *Vår Fågelvärld*.

Varmt välkommen i SkOFs styrelse, Tomas!

Tomas fyller den plats som uppstod eftersom Per-Magnus Åhrén till detta årsmöte hade avböjt omval. På föregående sida har Anders Wirdheim skrivit om sin mångåriga vän och skådardkamrat P-M, som nyligen lämnade oss.

För övrigt gjordes en rockad i styrelsen genom att Mikael Arinder går in som ny vice ordförande efter Kenneth Bengtsson.

Det har under förra året formerats en arbetsgrupp inom SkOF för att arbeta med skogsfrågor. Gruppen har nu fått status som SkOFs skogskommitté med Per Muhr som sammankallande. Man har redan dragit sina lansar genom ett par välformulerade insändare i tidningarna i norra Skåne.

Ackurat på SkOFs 70-årsdag lanserades SkOFs nya hemsida! Den är uppbyggd på BirdLife Sveriges plattform och har fått ett helt nytt utseende och många nya funktioner. Gå gärna in på www.skof.se och se alla skånska nyheter som presenteras där! Hemsidan uppdateras löpande. Det är SkOFs PR-kommitté som har gjort ett strålande arbete. Samtidigt vill vi tacka Lennart Karlsson för hans fantastiska och mångåriga slit med den gamla hemsidan! Tack för det, Lennart!

STAFFAN ÅKEBY
SEKRETERARE SKOF

SkOFs nyinvalde styrelseledamot Tomas Svensson (t.v.) tillsammans med ordförande Arne Hegemann. I mitten syns Anders Jahan Retzius.

Foto: P-G Bentz.

Vem bor i din trädgård?

I förra *Anser* berättade vi lite om den holkinventering som vi startade upp under våren och som fortsätter sommaren 2022. Detta är en enkel inventering, som passar alla som har en fågelholk hemma på sin tomt, balkong eller terrass. Vi hoppas att många vill vara med!

Syftet är att få en bättre uppfattning om vilka fåglar som häckar var och i vilka antal, och kanske i förlängningen även kunna se om och hur bestånden förändras över tid. Detta bidrar Du med genom att rapportera in häckningsdetaljer från den holk eller de holkar du har hemma.

Du rapporterar enklast in dina observationer via formuläret på hemsidan www.skof.se/projekt/holkprojektet. Om du har mer än en holk så behöver du tyvärr fylla i formuläret en gång för varje holk. Om du hellre vill skicka in dina observationer via e-post, skicka då till fredrik.andreasson@biol.lu.se. Följ punktlistan för att se vilka häckningsdetaljer som du i möjligaste mån ska få med i din rapport:

- Namn och adress (obligatorisk uppgift)
- E-post
- Holkens koordinater (vänligen ange också vilket koordinatsystem de är angivna i)
- Holkmaterial (t.ex. trä, träbetong, plywood o.s.v.)
- Holkens mått (om du vet exakta mått kan du ange dessa)
- Holkens riktning (vilket väderstreck sitter holken i?)
- Holkens placering (t.ex. träd, husvägg o.s.v.)
- Art
- Omgivning (ange ett av följande alternativ: trädgård, balkong/innergård, stadsmiljö, barrskog, lövskog, blandskog)
- Datum för utflygning (om du ser ungarna flyga ut, så kan du ange datum för detta)
- Matning (matar du fåglar under någon del av året, ange i så fall vad du matar med och om du ger extra tillskott som t.ex. nötter och/eller talgbollar samt start- och slutdatum för matningen)
- Övrigt (om du har viktiga observationer kring häckningen som inte passar in under någon av punkterna ovan)

Genom att skicka in dina observationer så godkänner du att SkOF lagrar den information som du anger.

FREDRIK ANDREASSON
& MARTIN GREEN

Svartvit flugsnappare, hane. Foto: P-G Bentz.

Tag plats! – 2022

Årets upplaga av Tag plats genomfördes 14 maj. 14 lag kom till start och tävlingen vanns av *V-IPA* (Henrik Johansson och Peter Franzén) som vid Sandön kom upp i 88 arter. På andra plats kom *Malestads Vaktare*, Haväng, (Martin Gierow, Elisabet Hammarlund och Anders Hansson) med 74 och trea blev *Ornis Skurupensis* (Staffan Nilsson och Henrik Jonsson) som vid Näsbyholmsjön fick ihop 65. Genomgående för årets tävling var att antalet arter blev färre. Om det var den besvärliga vinden eller dvärgsnäppan som avgjorde detta står skrivit i stjärnorna. Utförliga artlistor kan ses på SkOFs hemsida.

LARS SUNDLÖF

TAG PLATS! – Börringe mad 2022

Börringe mad har blivit ett populärt besöksmål för många skådare som rör sig i markerna i det sydvästska sjö- och backlandskapet. Maden ligger på gränsen mellan Svedala och Trelleborgs kommun. Den kombinerade

obs- och parkeringsplatsen ligger i Trelleborg medan maden huvudsakligen ligger i Svedala. Området är mycket naturskönt där det ligger i en sänka mellan skogen Grönalund i öster och backarna bort mot Börringesjön i väster. I Grönalund fanns förr en välbesökt festplats med restaurang, dansbana och t.o.m. en teater. Glansdagarna inföll på 1920-talet då det gick tåg här. Cykel och hästskjuts var andra vanliga transportmedel. På söndagarna kunde över 1 000 besökare räknas in. Runt 1950 upphörde verksamheten och så småningom revs allting. Idag finns endast en markerad stig upp till platsen med en informationstavla och lite stenrester. Trots allt stannar många icke skådare till här, men då främst för att fika vid obsplatsen eller gå in i skogen för att plocka ramslök, vilket blivit väldigt populärt.

Maden, som stod klar under 2014, var en av de sista etapperna i det stora Tullstorps-åprojektet som rönt stor uppmärksamhet

Vy från Börringe mad under tävlingsdagen. Foto: Christer Sjögren.

både nationellt och internationellt med besökare ända från Japan. Ån ringlar fram över Söderslätt och rinner ut vid Skateholm på sydkusten. Längs ån har många våtmarker anlagts, vilket inte bara reducerar näringsutsläppen i havet utan även gynnar den biologiska mångfalden. Maden är ca 20 ha stor och har tack vara ett litet dämme ganska konstant vattennivå även om den sjunker under torrare somrar. Nu i vår sjönk dock vattenståndet ganska abrupt när dämnet gick sönder. Stora delar av maden torrlades vilket skapade lite panik hos skådarna. Efter några dagar reparerades dämnet och vattennivån höjdes åter, sakta men säkert. Under tiden blev de dyga stränderna inkl. en nybildad ö perfekta rastplatser för vadare. Det rastade plötsligt arter som rödspöv, svartsnäppa, brushane, skärfläcka m.fl. Under tävlingsdagen 14 maj hade tyvärr de flesta vadarna dragit vidare men den sistnämnda arten har glädjande valt att häcka här och förhoppningsvis även mindre strandpipare.

Vårt tävlingslag har under flera år bestått av Anders Svensson, Eva Eriksson, Lars Sundlöf och undertecknad. Under 2021 fick vi ihop rekordantalet 61 arter vilket vi tvivlade på att uppnå i år. Dels var vädret inte det bästa med frisk och byig vind rakt i ansiktet och dels hade ju flera våtmarksarter lämnat maden under den senaste veckan. Arterna ramlade emellertid in en efter en och när vi summerade hade vi plötsligt slagit nytt rekord med 63 listade arter. En tung art att få in brukar vara fasan och liksom under tidigare år kom en "tocke" och visade upp sig som en av de allra sista arterna. En av de mest förväntade arterna, som vi missade var lövsångare, som tydligen hade valt att strejka idag. Trevligaste arter blev bivräk (2 ex), lärfalk, skärfläcka (1 par på bo), mindre strandpipare (3-4 ex) och mosnäppa (2 ex).

CHRISTER SJÖGREN
SÖDERSLÄTTSKÅDARNA

SkOF Res

Södra Oman

31 oktober – 9 november

Reseledare: Tommy Holmgren

Pris: 29 900 kr (enkelrumstillägg: 2 600 kr)

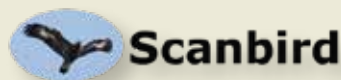
I priset ingår: Flyg, transporter under resan, del i dubbelrum på hotell, all mat från frukost andra dagen till frukost sista dagen samt lokal fågelguide.

Fågellivet i denna del av Oman är mycket varierat och spännande. Det finns många lokala specialiteter som bulbyler, solfåglar, paradimonarker och glansstarar.

Men här finns också många flyttfåglar från nordligare breddgrader, från såväl Europa som Asien. Det rör sig om ett varierat utbud av rovfåglar, vadare och tättingar.

Andra arter som abdimstork, som är en afrikansk häckfågelart, sträcker norrut till Oman.

Vi kan alltså förvänta oss en härlig blandning av europeiska, asiatiska, arabiska och afrikanska arter.

Scanbird

Detaljerat dagsprogram och anmälan på www.skof.se

Teknisk arrangör och kontakt: Scanbird ApS

Telefon: +45 234 234 04 – Hemsida: www.scanbird.com – Email: scanbird@scanbird.com

Holkar på höjden

Sju fågelholkar i olika väderstreck på en stolpe och därtill en boplattform för storkar högst upp. Måhända ser det hela ut som ett skämt. Det lär en och annan förbipasserande tycka! Denna skapelse finns sedan ett flertal år i Lund. Platsen är närmare bestämt Sankt Hans backar på Norra Fäladen. Det är ett grönområde som täcker den avfallsdeponi, eller soptipp som man sa tidigare, som var i bruk till 1967. Resultatet av omvandlingen är ett kuperat område med varierad växtlighet och en högsta höjd på 86 meter. Utsikten härifrån är god över lundaslätten och inte helt fel plats för att spana efter sträckande fågel. Med studentikos lundahumor är området nog lika känt under namnet *Monte Composti*.

Lunds kommun har inte skött underhåll på holkarna så nu är de medfarna av väder och vind. Holkar som ska vara funktionella kräver skötsel då och då. Sannolikheten att alla holkarna skulle bli bebodda är hur som helst låg. Att stork skulle slå sig ner här är föga sannolikt, men tanken är ju alltid god. Förbi här rinner Vallkärrabäcken, som några hundra meter norrut trevligt nog dämms upp till Annehemsdammen med en liten ö.

ARNE OHLSSON
LUND

Foto: Arne Ohlsson.

Inga ögon i nacken behövs

Häromdagen körde jag genom Västraby gård och såg två rapphönor gå strax utanför gårdsplanen. Jag ville ta en dokumentationsbild så jag körde närmare och vevade ner fönstret och gjorde min Nikon Coolpix P900 redo. Precis när jag tagit ett par bilder på rapphönorna attackerades de av en sparvhök men jag fick tyvärr inga foton. Höken misslyckades och satte sig besviken på ett jordbruksredskap fyra meter ifrån mig. Där poserade den villigt, så jag fick bra bilder och en bild stack ut. "Är man sparvhök behöver man inte ha ögon i nacken". Till historien hör att höken avslutade besöket med en mellanlandning på mitt biltak och drog sedan mot Tursköpsskogens naturreservat.

KARL-ERIK SÖDERQVIST
HELSINGBORG

Redaktionell kommentar:

Karl-Eriks foto visar ju mycket tydligt på att det inte behövs ögon i nacken för att se bakåt. Sparvhökar har ju liksom många andra fåglar en mycket vridbar halskotpelare. Att kolla läget bakåt är alltså inget problem. Men faror kan lura bakifrån när blicken är riktad framåt och då är falska ögon i nacken bra att ha. En hel del fåglar har sådana – så även sparvhöken. Det är fjädrar som i färg och teckning påminner om just ögon och budskapet till fienden är "Jag ser dig".

Foto: Karl-Erik Söderqvist.

Foto: Kenneth Bengtsson.

Foto: P-G Bentz.

**SVENSK
INSAMLINGS
KONTROLL**

Insamlingen till stöd för Falsterbo Fågelstation fortsätter.
Fågelstationen har tilldelats 90-konto:
Pg 900301-3; Bg 900-3013
Betalningsmottagare: Skånes Ornitologiska Förening

Falsterbo Fågelstation

Första halvåret 2022

Vårsäsongens ringmärkning, som bedrevs enligt gängse rutiner, resulterade i "all time high" och inte mindre än 7 128 fåglar försågs med ring.

Inventeringen av kommunens råkkolonier visade att för närvarande ligger beståndet stabilt runt 900 par.

Antalet häckande par strandängsfåglar på Landgrens holme räknades 16 maj. En liten ökning noterades. Tyvärr drabbades kolonin av kentsk tärna av ett allvarligt bakslag, då många fåglar, såväl vuxna som ungar, påträffades döda. Fågelinfluensa misstänks vara orsaken och definitivt besked från SVA väntas inom kort.

Vårens ringmärkning

Fågelstationens 42:a standardiserade vårsäsong inleddes som brukligt 21 mars och avslutades 10 juni. Totalt ringmärktes 7 128 fåglar, vilket är nytt säsongerekord.

Vårens ringmärkning fick en smakstart och 573 fåglar av 19 arter blev ringmärkta i mars. Dominerande arter var rödhake

(191 märkta) och kungsfågel (176). Dagar med tresiffriga märksummor är inte vanliga om våren, speciellt inte så tidigt på säsongen, så 240 ringmärkta fåglar 23 mars var överraskande.

April fortsatte i samma stil som mars och inte mindre än 3 462 rödhakar försågs med ring. Denna siffra är nästan tre

Denna vackra gulhämpling, 3K+ hane, ringmärktes 7 maj. Foto: Sophie Ehnbon.

gångar så hög som det förväntade genomsnittet för en hel vårsäsong. Efter en inledande period med ogynnsam väderlek, vilken bromsade sträcket och i flera dagar omöjliggjorde nätfångst, "öppnades slussarna" och 12 april ringmärktes 1 287 fåglar. De flesta var rödhakar (1141) och därefter följde gärdsmyg och kungsfågel med 46 respektive 41 märkta. Den 17 april blev ännu en dag med ett stort antal ringmärkta fåglar. Inte mindre än 775 fåglar ringmärktes och åter var rödhaken talrikast (611 märkta. Även 27 april var en anmärkningsvärd dag, då totalt 684 fåglar försågs med ring. Fortfarande var rödhaken vanligast (341 märkta), men nu fanns lövsångaren och gransångaren med i toppskiktet med 136 respektive 96 ringmärkta.

I maj märktes endast 220 rödhakar, medan lövsångaren (415 märkta), ärtsångare (126), rödstjärt (96) och svarthätta (68) bidrog till att månadstotalen nådde upp till respektive 1 165 ringmärkta fåglar.

Som vanligt blev säsongsavslutningen i början av juni tämligen lugn och endast 128 fåglar ringmärktes. Den vanligaste märkarten blev kärnsångare. Totalt ringmärktes 16 individer, varav 11 den 4 juni. Detta är den näst högsta dagssumman någonsin vid fyren.

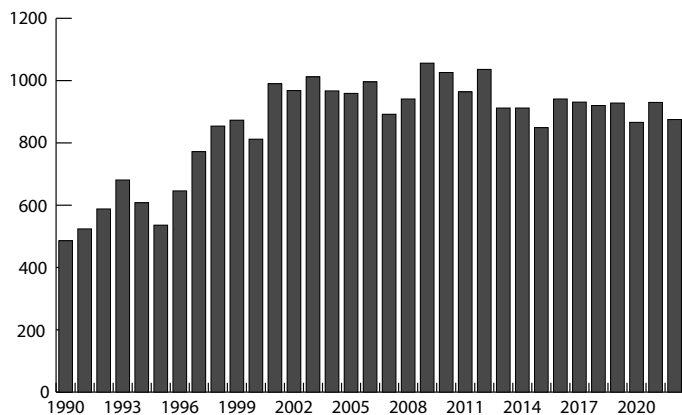
Trots att vårens ringmärkning var exceptionell antalsmässigt, låg antalet arter nära genomsnittet (52, medel 51). Med detta sagt kan konstateras att många arter förekom i betydligt lägre antal än normalt, framför allt gällde detta långdistansflyttarna. Endast tre trädpiplärkor märktes (medel 9) och fyra näktergalar (medel 14). Antalen för törnsångare (17, medel 64), trädgårdssångare (18, medel 55), härmsångare (21, medel 32), svartvit flugsnappare (23, medel 37) låg genomgående på en nivå två tredjedelar till tre fjärdedelar under genomsnittet. Endast fem törnskator ringmärktes jämfört med genomsnittet på 18.

En domherre som ringmärktes i slutet av maj och en bergfink i juni bör nämnas. För övrigt märktes en hornuggla, tre göktytor, två mindre flugsnappare, en stenskvätta samt en gulhämpling.

(Stephen Menzie)

Råkinventeringen

En årlig räkning görs av antalet råkor som häckar i Vellinge kommun. Årets resultat var 875 bon (Figur 1), vilket är under medelantalet för de senaste 20 åren. Mer än så är också att den spridning av kolonier som almdöden orsakade nu minskar och råkorna koncentreras till allt färre kolonier.

Figur 1. Antalet häckande råkor (räknade bon) i kolonierna i Vellinge kommun 1990–2022.

Den stora råkkolonin i Höllviken 21 april. Foto: Sophie Ehnбом.

Råkan for illa av gifthanvändningen under 1960-talet och var nära att försvinna, men har återhämtat sig. I Vellinge kommun har antalet varit över 1 000 par under några år, (Figur 1), men verkar nu ha stabiliserats kring 900 par.

(Sophie Ehnбом)

Landgrens holme

Som Tabell 1 visar blev det i år åter rekord i antal fågelpar som skred till häckning på Landgrens holme. Antalet skärfläckebon har de senaste åren legat på drygt 200, medan både skrattnåsar och kentska tärnor fortsatt att öka. I år har det inre elstängslet modifierats med fler och lite högre stolpar. Det har fungerat perfekt mot störningar från fyrfota predatorer. Det stora antalet häckande par har, liksom 2021, inneburit att kajorna fått allt svårare att röva ägg så som de gjorde 2020 och åren dessförinnan. Dock verkar alla de 16 småtärneparen tyvärr ha blivit av med sina ägg.

När kläckningen pågick som bäst blev det under några dagar ett intensivt lågtrycksväder med kyla, regn och hård blåst. Det antogs att detta var orsaken till att en

Tabell 1. Antalet häckande par på Landgrens holme 2019, 2020, 2021 och 2022.

Art	2019	2020	2021	2022
Gräsand	10	10	12	10
Stjärtand	0	1	0	0
Skedand	0	1	1	1
Ejder	1	1	3	2
Strandskata	5	3	3	2
Skärfläcka	232	172	228	220
St. strandpipare	2	2	1	2
Tofsvipa	4	3	3	2
Rödbena	15	15	15	15
Skrattnås	220	367	710	845
Fiskmås	1	1	1	3
Kentsk tärna	104	203	> 400	415
Fisktärna	2	0	?	?
Silvertärna	8	14	9	10
Småtärna	22	24	≥ 11	16
Totalt	626	817	≥ 1397	1543

Döda kentska tärnor och skrattmåsar, alla sannolikt offer för fågelinfluensan. Foto: Mikael Kristersson.

del nykläckta ungar dött. Ändå ser det ut som om skärfläckorna klarat ett stort antal ungar över de kritiska dagarna och som vanligt familjevis vandrat iväg från holmen efter kläckningen. En del västerut mot Ålasjön, men de flesta norrut över Hamnvägen mot Bakdjupet och kusterna vid Knösen och Revlarna.

Sämre häckningsframgång blev det där emot i den täta kolonin kentska tärnor. Vid ett kort besök på holmen 1 juni kunde konstateras att en stor del av dunungarna var döda. Det förmodades bero på det regniga och kalla vädret under kläckningen. Men vid återbesök 4 juni fann jag även några större döda ungar som borde ha klarat det regniga vädret. Dessutom påträffades sex döda vuxna kentska tärnor i kolonin, varav två hade danska ringar. Kunde det vara brist på fisk i lämplig storlek, och att döden berodde på undernäring snarare än dåligt väder eller möjligen en kombination? De vuxna fåglarna var påtagligt magra.

Några döda skrattmåsar har också påträffats liksom en del döda ungar i kolonin. Är det kanske sjukdom av typen fågelinfluensa som är orsaken? Skrattmåsar lever ju inte huvudsakligen på fisk som tärnorna, så det talar mot undernäring.

Just när detta skrivs kommer oroande uppgifter om massdöd bland kentska tärnor i andra kolonier från Blekinge till Danmark, Nederländerna och Storbritannien, och allt tyder på fågelinfluensa. För att förhoppningsvis få en förklaring till denna massdöd av tärnor och måsar på holmen har fyra döda vuxna kentska tärnor, två skrattmåsar och några ungar skickats till Statens Veterinärmedicinska Anstalt (SVA) för undersökning. Även från Blekinge och Danmark har döda fåglar samlats in för provtagning. I nästa nummer av *Anser* bör orsaken till denna tragiska massdöd i tärnkolonierna kunna presenteras.

(Mikael Kristersson)